

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Elin Robertson Hållenius

En (o)tänkbar förövare?

En studie av hur kvinnor som åtalas för sexualbrott mot barn konstrueras som gärningspersoner i rättstillämpningen

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet
30 högskolepoäng

Handledare: Ulrika Andersson

Termin för examen: Period 1 HT2018

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRORD	3
FÖRKORTNINGAR	4
1 INLEDNING	5
1.1 Bakgrund	5
1.2 Syfte och frågeställningar	7
1.3 Avgränsningar och begreppsanvändning	7
1.4 Teori och perspektiv	9
1.4.1 En socialkonstruktionistisk ansats	9
1.4.2 Ett genusteoretiskt perspektiv	10
1.5 Metod	12
1.5.1 Genusrättsvetenskaplig metod	12
1.5.2 Diskursanalys	12
1.6 Material	14
1.7 Forskningsläge	15
1.8 Disposition	17
2 SEXUALBROTT MOT BARN	18
2.1 Våldtäkt mot barn	18
2.2 Sexuellt utnyttjande av barn	21
2.3 Sexuellt övergrepp mot barn	21
2.4 Sexuellt ofredande	23
2.5 Ansvarsfrihet	24
2.6 Barnpornografibrott	24
3 KVINNOR SOM FÖRÖVARE	26
3.1 Kvinnor som förövare i kriminalstatistiken	26
3.2 Förklaringar till kvinnors brottslighet	27

3.3	Teorier om gärningsperson och genus	31
3.3.1	Det idealiska offret och den idealiska gärningsmannen	32
3.3.2	Kvinnor som gärningspersoner och offer	33
3.4	Sammanfattning och reflektioner	34
4	KVINNOR SOM BEGÅR SEXUALBROTT MOT BARN	36
4.1	Förekomsten av kvinnor som begår sexualbrott mot barn	36
4.1.1	Svensk statistik	36
4.1.2	Internationell statistik	37
4.2	Kvinnor som sexualförbrytare och deras tillvägagångssätt	40
4.3	Hur omgivningen (inte) uppfattar kvinnor som begår sexualbrott mot barn	43
4.4	Sammanfattning och reflektioner	45
5	KVINNOR SOM GÄRNINGSPERSONER I RÄTTSTILLÄMPNINGEN – EN ANALYS	47
5.1	Urval av rättsfall och metod	47
5.2	De analyserade rättsfallen	48
5.2.1	Stockholms tingsrätt, mål nr B 16050-14	48
5.2.2	Göta hovrätt, mål nr B 2753-16; Jönköpings tingsrätt, mål nr B 1815-16	49
5.2.3	Svea hovrätt, mål nr B 2676-17; Södertörns tingsrätt mål nr B 15471-16	50
5.2.4	Kalmar tingsrätt, mål nr B 115-18	51
5.2.5	Linköpings tingsrätt, mål nr B 3049-17	52
5.2.6	Svea hovrätt, mål nr B 6121-18; Södertörns tingsrätt, mål nr B 3289-18	53
5.2.7	Borås tingsrätt, mål nr B 78-18	54
5.2.8	Hovrätten för Västra Sverige, mål nr B 3829-18; Uddevalla tingsrätt, mål nr B 2850-17	55
5.2.9	Svea hovrätt, mål nr B 8041-18; Uppsala tingsrätt, mål nr B 2359-18	56
5.3	Huvuddiskurserna	57
5.3.1	Den sårbara gärningspersonen	58
5.3.2	Den aktiva och ansvariga gärningspersonen	62
5.3.3	Den pådrivande mannen	65
6	SAMMANFATTANDE ANALYS OCH AVSLUTANDE REFLEKTIONER	68
6.1	Sårbarhet utesluter inte ansvar	68
6.2	Avslutande reflektioner	70
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	72
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	77

Summary

Women as perpetrators have historically been overlooked as a subject. The criminological research and its theories are based on men. Criminal behavior has been considered as deviant in relation to normative views of the female sex and femininities. A specific criminal behavior that could be considered even more deviant is the one where women sexually abuse children. These women fit neither the traditional ideas of femininities nor society's concept of a typical sex offender.

From a gender perspective, women can therefore be considered as deviant and alien in the perpetrator role. The purpose of this thesis is therefore to examine how women, who are charged with sexual offences against children, are constructed as perpetrators within the adjudication process. These constructions are then to be compared with criminological research and theories in order to investigate if there might be tendencies within the argumentation of the courts; more precisely tendencies that could be viewed as expressions of ideas concerning the sex of the perpetrator. Such tendencies could in turn possibly affect the judgment of the courts regarding the question of guilt.

Three main discourses have been found in the argumentation of the courts by means of a case study. The result of the study shows that the prosecuted women are described as both vulnerable and accountable for their actions. The representation of the women can however be affected by how a male co-defendant or a male injured party are described. It appears to exist tendencies to depict women as offenders from a victim's perspective, both within the criminological literature and the argumentation of the courts. However, the result of this thesis is that this portrayal does not hinder the courts from sentencing the women.

Sammanfattning

Kvinnor som förövare har historiskt sett varit ett relativt outforskat ämne. Den kriminologiska forskningen har utgått från studier på män samt utvecklat teorier baserade på män. Kriminellt beteende har setts som avvikande från normativa föreställningar kring det kvinnliga könet och femininiteter. Ett specifikt kriminellt beteende som kan sägas än mer avvika från normativa femininiteter är då kvinnor begår sexualbrott mot barn. Dessa kvinnor inryms varken i de traditionella föreställningarna kring femininiteter eller i samhällets bild av typiska sexualbrottslingar.

Dessa kvinnor kan följaktligen ses som avvikande och främmande i rollen som förövare utifrån ett genusperspektiv. Denna uppsats syftar därför till att undersöka hur kvinnor som åtalas för sexualbrott mot barn konstrueras som gärningspersoner i rättstillämpningen. Dessa konstruktioner jämförs sedan med kriminologisk forskning och teorier på området för att utreda om det finns särskilda tendenser i domstolarnas resonemang. Tendenser som särskilt kan sägas ge uttryck för föreställningar kring gärningspersonens kön och som i sin tur eventuellt kan påverka domstolarnas bedömning i skuldfrågan.

Genom den rättsfallsstudie som gjorts inom ramen för denna uppsats har tre huvuddiskurser återfunnits i domstolarnas resonemang. Resultatet av studien visar på att de åtalade kvinnorna kan beskrivas som både sårbara och som ansvariga inför sina handlingar. Bilden av kvinnorna kan dock även påverkas av hur en medtilltalad eller målsägande av manligt kön beskrivs. Inom både den kriminologiska litteraturen och domstolarnas resonemang tycks det finnas tendenser att framställa kvinnor som gärningspersoner ur ett offerperspektiv. Resultatet från denna undersökning visar dock att ovannämnda framställning inte hindrar domstolarna från att döma kvinnorna till ansvar.

Förord

Detta arbete markerar slutet på min juristutbildning. Det är även ett uttryck för mitt intresse för kriminologi och straffrätt med fokus på sexualbrott. Det finns några personer som förtjänar ett extra tack för sitt bidrag till denna uppsats och till att jag kommit dit jag är idag.

Jag vill tacka min handledare Ulrika Andersson för dina uppmuntrande ord; du trodde på mitt ämnesval från start och kom med många goda råd under skrivandets gång.

Tack till min familj och mina vänner som funnits där för mig. Mamma, tack för att du alltid trodde att jag skulle bli en utmärkt jurist. Tack Martin för våra juridiska diskussioner. Som jurist- respektive polisstuderande var vi kanske inte alltid överens, men vi var alltid vänner i slutändan. Min älskade Michal, tack för att du är min bästa vän och största stöttepelare här i livet. Kocham cię mój misiek.

Malmö den 8 januari 2019

Elin Robertson Hållenius

Förkortningar

BrB	Brottsbalken (1962:700)
Brå	Brottsförebyggande rådet
Cit.	Citerad
Ibid.	Ibidem ("på samma ställe")
Nr.	Nummer
Prop.	Proposition
Sic.	Sic erat scriptum ("så var det skrivet")

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Synen på kvinnor som brottslingar anses av journalisterna Suzanne Kordon och Anna Wetterqvist vara begränsad samt präglad av ett könsrollstänkande. De konstaterar att kvinnor ses som bärare av liv, mödrar som står för godhet. Därför ses femininitet som oförenligt med ett brottsligt beteende. Kvinnor som brottslingar blir ofta kategoriserade som antingen onda och farliga eller som osjälvständiga och galna. Det förekommer också att kvinnor som brottslingar även ses som offer. Kordon och Wetterqvist menar att detta delvis är en konsekvens av den uppmärksamhet som våld mot kvinnor fått sedan mitten av 1970-talet. Denna uppmärksamhet har resulterat i att kvinnors status som offer har blivit starkare, vilket i sin tur präglat synen på kvinnor som gärningspersoner. Kvinnor som brottslingar ses som farliga och skrämmande, men de är samtidigt offer för omständigheterna och utan valmöjligheter. I praktiken konstrueras gärningspersoner som kan straffas för sina handlingar, men som inte anses helt ansvariga för dem.¹

Personer som kan sägas än mer avvika från de traditionella föreställningarna om kvinnor är de kvinnor som begår sexualbrott mot barn. Det är mycket ovanligt att kvinnor åtalas och döms för sexuella övergrepp mot barn även om dessa övergrepp förekommer. Forskare misstänker att mörkertalet är stort när det gäller kvinnor som förövare och att det troligen också är fler pojkar som blir utsatta för övergrepp än vad folk tror. Samhället har svårare att se pojkar och män som offer och särskilt som offer för kvinnor. Kvinnor som förövare har även under en längre tid osynliggjorts i debatten och inom forskningen om sexuella övergrepp. De svenska forskarna inom psykologi och kriminologi Sven-Åke Christianson och Jenny Fällman beskriver det

¹ Kordon och Wetterqvist (2010), s. 7-9.

som att förövaren sällan vill berätta om sina övergrepp, offret vill inte att andra ska veta och allmänheten vill inte se att övergreppen sker.²

Kvinnors övergrepp kan sägas vara mer odefinierbara och svårare att upptäcka än mäns. Det kan bland annat bero på att omgivningen inte är lika observant på en mammas beröring av barnet eftersom en stark fysisk närhet mellan mamma och barn ses som naturligt. Den brittiska psykologen Jacqui Saradjian menar att moderskapet är en asexuell konstruktion vilket resulterar i att ingen reagerar på kvinnors fysiska kontakt med barn. Om det väl visar sig att en kvinna är skyldig till brott brukar omgivningen hitta ursäkter för hennes beteende för att på så vis skjuta undan ansvaret från kvinnan. Enligt Saradjian kan beteendet till exempel ursäktas av psykisk sjukdom, låg intelligens eller att kvinnan tvingats av en man att begå övergreppet. Kvinnor som sexualbrottslingar avviker både från samhällets bild av kvinnor och från de föreställningar om sexualbrottslingar som finns.³

Mot bakgrund av dessa uppfattningar och idéer ska denna uppsats därför studera hur kvinnor som åtalas för sexualbrott mot barn konstrueras som gärningspersoner i den svenska rättstillämpningen. Framställs de tilltalade på ett särskilt sätt just för att de ses som kvinnor? Vidare presenterar Christianson och Fällman i sin studie att relativt få kvinnor döms för sexuella övergrepp mot barn under 15 år.⁴ Det är därför även intressant att studera domstolarnas resonemang för att undersöka om det går att urskilja tendenser där gärningspersonens kön och föreställningar om detta kan sägas ha en inverkan på bedömningen i skuldfrågan.

² Kordon och Wetterqvist (2010), s. 83-84; Fällman och Christianson (1999), s. 3.

³ Kordon och Wetterqvist (2010), s. 84-85; Saradjian (1996), s. 2 -3.

⁴ Fällman och Christianson (1999), s. 21.

1.2 Syfte och frågeställningar

Uppsatsens syfte är att utifrån ett genusperspektiv undersöka hur kvinnor som åtalas för sexualbrott mot barn konstrueras som gärningspersoner i den svenska rättstillämpningen. Vidare kommer resultatet från undersökningen att jämföras med kriminologisk forskning samt teorier om gärningspersonskapets relation till genus. Ändamålet med denna process är att undersöka om det går att finna tendenser i domstolarnas resonemang som kan sägas ge uttryck för föreställningar kring gärningspersonens kön.

Uppsatsens frågeställningar lyder som följer:

- Hur beskrivs kvinnor som gärningspersoner inom den kriminologiska litteraturen i allmänhet respektive särskilt gällande sexualbrott mot barn?
- Hur framställs kvinnor som åtalas för sexualbrott mot barn som gärningspersoner i rättstillämpningen?
- Finns det likheter respektive skillnader mellan dessa framställningar och hur kvinnor som gärningspersoner beskrivs inom den kriminologiska litteraturen?

1.3 Avgränsningar och begreppsanvändning

Syftet med uppsatsen är inte att förminska mäns sexualbrott mot barn, utan att belysa kvinnor som begår sexualbrott mot barn. Vidare gör uppsatsen inte anspråk på att presentera några i sig generaliserbara slutsatser utifrån rättsfallsstudien. Materialet som undersökts är begränsat och den använda analysmetoden är kvalitativ. Syftet med studien är, som tidigare nämnts, att undersöka den eventuella förekomsten av särskilda tendenser inom den svenska rättstillämpningen. Framtida forskning kan sedan utgå från sådana tendenser för att se om dessa förekommer, och i så fall i vilken utsträckning, i andra domar än de som undersökts inom ramen för denna studie.

De sexualbrott mot barn som behandlas i denna uppsats är inte samtliga brott av det slaget som regleras i brottsbalken (BrB), utan en redogörelse görs endast för de brott som aktualiseras i de undersökta rättsfallen. Denna avgränsning har gjorts eftersom uppsatsens syfte inte är att fastställa gällande rätt. Redogörelsen för sexualbrotten syftar till att ge läsaren en djupare förståelse för ämnet och de rättsfall som sedan presenteras.

Uppsatsen har istället ett tydligt genusteoretiskt fokus. Vid undersökningen av hur kvinnor som tilltalade konstrueras som gärningspersoner saknas dock ett intersektionellt perspektiv där även faktorer som etnicitet och klass hade kunnat relateras till konstruktionen. Ett intersektionellt perspektiv hade kunnat ge ett mer mångfacetterat resultat. En analys utifrån ett sådant perspektiv har dock inte genomförts med hänsyn till att rättsfall ofta saknar den information som hade behövts för att genomföra detta på ett tillfredställande sätt, och till detta kommer att denna undersöknings underlag är begränsat i sin omfattning.

I denna uppsats används både begreppet *kön* och begreppet *genus*. Professor och juris doktorn i rättsvetenskap Eva-Maria Svensson menar att det inom rättsvetenskapen finns behov av att använda såväl könsbegreppet som genusbegreppet. Vid en analys av gällande rätt och hur rättsvetenskapen konstruerar kön är genusbegreppet användbart, medan könsbegreppet ligger närmare till hands i talet om rättstillämpning och verkliga människor.

Svensson anser att det viktiga är att det görs klart vilket begrepp som används och varför. Genom att skilja på rättsliga begrepp och analytiska begrepp blir det lättare att förstå den rättsliga konstruktionen av kön.⁵ Följaktligen används könsbegreppet i denna uppsats när verkliga människor berörs, som i avsnitten om statistik, kriminologisk forskning och rättsfallsstudien. Vidare används genusbegreppet som ett analysbegrepp och verktyg i undersökningen av hur kvinnor som gärningspersoner konstrueras i rättstillämpningen. Begreppet *föreställningar kring/om* kön syftar även till genusbegreppet. För att beskriva genus används också begreppsparet *maskulinitet/er*

⁵ Svensson, E. i Nääv och Zamboni (2018), s. 310.

och *femininitet/er*. Ordet *kvinnor* används istället för ”kvinnan” eller ”kvinna” för att markera att vad som anses vara naturligt kvinnligt ses som en kulturell konstruktion.⁶

Vidare används både begreppen *gärningsperson* och *gärningsman* i denna uppsats. Gärningsman är det begrepp som idag används i lagtext. I denna uppsats används dock primärt begreppet *gärningsperson* då det är könsneutralt till sin karaktär. Undantagsvis används ordet *gärningsman* i avsnitt 3.3.1 i enlighet med teorin om *den idealiska gärningsmannen*.

1.4 Teori och perspektiv

Arbetet utgår från ett socialkonstruktionistiskt synsätt med ett genusteoretiskt perspektiv. I följande avsnitt kommer dessa angreppssätt att presenteras närmare.

1.4.1 En socialkonstruktionistisk ansats

Grundantagandet för socialkonstruktionismen är att den sociala världen med dess subjekt och objekt är socialt konstruerade. Professorn i psykologi Vivien Burr menar att det inte finns något enskilt drag i socialkonstruktionismen som kan definiera vad detta vetenskapliga förhållningssätt är. Istället definierar Burr ett socialkonstruktionistiskt angreppssätt utifrån ett eller flera av fyra grundläggande antaganden. Enligt Monica Burman, docent i straffrätt, kan dessa antaganden i sin tur ligga till grund för ett kritiskt perspektiv på juridiken.⁷

Burr förespråkar en kritisk inställning till kunskap kring verkligheten som tas för given. Ett socialkonstruktionistiskt synsätt utmanar föreställningen att vedertagen kunskap baseras på objektiva observationer av verkligheten. Kunskap bör snarare ses som en produkt av hur vi kategoriserar världen.

⁶ Jfr Lander i Lander, Pettersson och Tiby (2003), s. 27-28.

⁷ Burman (2007), s. 31; Burr (2015), s. 2.

Vidare framhålls att synen på och kunskap om världen är historiskt och kulturellt präglad. Burr konstaterar även att det finns ett samband mellan kunskap och sociala processer. Kunskap skapas genom social interaktion, i sociala processer. I dessa processer konstrueras sanningar. Det som antas vara sanningar, vilket kan förändras historiskt och kulturellt sett, kan ses som det för nuvarande accepterade sättet att förstå verkligheten. Slutligen anser Burr att det finns ett samband mellan kunskap och social handling. Konstruktionen av kunskap och sanning resulterar i konkreta sociala konsekvenser då enligt en bestämd konstruktion en del sociala handlingar ses som naturliga och andra som otänkbara.⁸

1.4.2 Ett genusteoretiskt perspektiv

Termen genus började användas i Sverige under 1980-talet och är den term som i svensk litteratur kommit att motsvara det engelska språkets *gender*. Genus har dock på svenska fått en något annorlunda och mer varierande betydelse än engelskans *gender*. Det kan ses som ett komplement till ett strikt biologiskt könsbegrepp eller som synonymt med ett könsbegrepp som omfattar både biologiska och sociala aspekter. Genus kan även ses som ett begrepp som betonar att allt det som vi tror om kön och/eller genus är konstruerat. Varierande betydelser finns mellan, men även inom olika discipliner.⁹

Med genusteori menas att forskaren använder en teoretisk ansats som problematiserar relationen mellan män och kvinnor, beskriver hur kön konstrueras, förmedlas och strukturerar vardagen på alla tänkbara områden. Genusteori används även för att synliggöra maktstrukturer mellan kvinnor och män inom olika fält i samhället. Genusforskning kan ses som en samlingsbeteckning för forskning som anlägger ett genusteoretiskt perspektiv. Begreppen genus, genusteori och genusforskning är ständigt under utveckl-

⁸ Burr (2015), s. 3-5; Burman (2007), s. 32.

⁹ Gunnarsson, m.fl. (2018), S. 54-55.

ing och förändring genom den pågående debatten om dess definitioner och gränser.¹⁰

Genom att använda begreppet genus betonas att det inte finns något naturligt i hur män och kvinnor, maskulint och feminint definieras i samhället. Krimnologen Ingrid Lander beskriver genus som en analytisk kategori, ett analytiskt verktyg som kan belysa och beskriva relationer mellan ”könen”, konstruktioner av femininiteter och maskuliniteter i olika sammanhang.¹¹

Lander menar att en grundläggande fråga i vårt könsdifferentierade samhälle är vad som är en kvinna och vad som gör att kvinnor betraktas som ”riktiga kvinnor”. Bland våra föreställningar kring världen kan den om könsskillnaderna sägas vara en av de mer fundamentala som färgar hela den sociala tillvaron. Då genus är socialt konstruerat finns det kulturellt och klassmässigt färgade handlingsmönster för kvinnor. Det går att tala om femininiteten som en diskurs, vilket innebär att kvinnor skapar sig själva kontextuellt. Denna konstruktionsprocess sker i relation till socialt och kulturellt färgade uppfattningar om vad som är passande och anständigt när det kommer till hur en kvinna ska vara och bete sig, det vill säga en *normativ femininitet*. Med en sådan ansats kan femininiteter studeras och analyseras i det vardagliga livet, hur de konstrueras och reproduceras i sociala relationer. Det feminina associeras enligt Lander i första hand med dygd, moral och moderskap. Med termen avvikelser avses sådant beteende som inte stämmer överens med de förväntningar och normer som finns i ett samhälle. Genom att urskilja och definiera avvikelser formas normativiteten. Föreställningen om ”den andre” bygger på att konstruktionen av den ”sociala ordningen” ses som något naturligt.¹²

¹⁰ Lander, Pettersson och Tiby i Lander, Pettersson och Tiby (2003), s. 7-8.

¹¹ Lander i Lander, Pettersson och Tiby (2003), s. 27-28.

¹² Lander i Lander, Pettersson och Tiby (2003), s. 33, 35, 37 och 39.

1.5 Metod

I uppsatsen används två metoder: genusrättsvetenskaplig metod och diskursanalys. Den genusrättsvetenskapliga metoden kan ses som mer övergripande, medan den diskursanalytiska metoden används specifikt som analysverktyg i uppsatsens rättsfallsstudie.

1.5.1 Genusrättsvetenskaplig metod

Syftet med denna uppsats är inte att fastställa gällande rätt, utan att synliggöra bakomliggande värderingar, föreställningar och normer som potentiellt produceras respektive reproduceras i rättstillämpningen. Därför är en genusrättsvetenskaplig metod väl lämpad att använda.¹³ Uppsatsen utgår från att rätten kan betraktas som socialkonstruktionistisk, som ett normsystem som interagerar med både andra normsystem och samhället i stort. Rätten i sig ses som en produkt som formas av mänskliga föreställningar, ställningstaganden och värderingar utifrån specifika intressen och maktförhållanden.¹⁴ Vidare tolkas rätten av människor och tillämpas på så vis att det påverkar människor.¹⁵ Den genusrättsvetenskapliga metoden tillåter användandet av annat material än de auktoritativa rättskällorna. I denna uppsats representeras det andra materialet av kriminologisk forskning. Vidare tillåter den genusrättsvetenskapliga metoden att de nationella rättskällorna används på ett friare sätt, till exempel tillåts underrättspraxis att studeras, vilket har gjorts i detta arbete.¹⁶

1.5.2 Diskursanalys

Marianne Winther Jørgensen och Louise Philips definierar ordet ”diskurs” som ett bestämt sätt att tala om och förstå världen (eller en del av världen).¹⁷

¹³ Jfr Svensson, E. i Nääv och Zamboni (2018), s. 312.

¹⁴ Gunnarsson m.fl. (2018), s. 79.

¹⁵ Svensson, E. i Nääv och Zamboni (2018), s. 282.

¹⁶ Gunnarsson m.fl. (2018), s. 99.

¹⁷ Winther Jørgensen och Philips (2000), s. 7.

I andra sammanhang, inspirerade av filosofen Michel Foucault, används diskursbegreppet i en vidare mening så att det innefattar något mer än språket som sådant, till exempel språk och praktik eller språk i social kontext.¹⁸ Diskurser kan enligt Foucault även beskrivas som praktiker som görs i institutionella sammanhang och det språk som innefattas där. Foucaults diskursbegrepp förknippas därmed ofta med ett kunskaps- eller professionsområde, till exempel medicinsk och psykiatrisk diskurs och hur ett kunskapsobjekt, exempelvis vansinne eller sexualitet, konstrueras av sådana diskurser.¹⁹

Diskursanalys framhåller att människor konstruerar den sociala världen genom språket. Vidare utgår diskursanalysen från att språket både är konstruerat och konstruerande. Då samma fenomen kan beskrivas på många olika sätt kommer det att finnas betydande variationer i utsagorna.²⁰ Diskursanalysen förnekar dock inte förekomsten av icke-språkliga sfärer. Detta kan exemplifieras med en sten som ligger på ett fält. Att alla objekt ses som diskursivt bestämt innebär inte att stenen enbart anses finnas inom betraktaren själv. Däremot avvisas tanken att stenen har någon mening i sig själv. Stenen får olika innebörd beroende på social kontext. Den kan vara en projektil för en stenålderskrigare samtidigt som den kan vara ett arkeologiskt fynd för en grupp studenter. Genom att se språket som konstituerande blir olika tolkningar av stenen grunden för kunskap och maktfrågan handlar om att få en särskild kunskap erkänd som den rätta. Den sociala tillvaron är inte fixerad utan ingår i en ständigt pågående konstrueringsprocess.²¹

Sociologen Mats Börjesson menar att diskursanalys innebär att problematisera själva essensen i en företeelse, allt från sociala kategorier till handfasta föremål. Istället för att ställa frågan hur till exempel staten ser ut, ställs frågor kring hur, när och varför staten blev till och konsekvenser av detta. Diskursanalytiska frågor rörande människans samhälle handlar om det verklig-hetskapande och vilka kulturella övertygelser som ligger till grund för såd-

¹⁸ Bergström och Ekström i Boréus och Bergström (2018), s. 254.

¹⁹ Burman (2007), s. 34.

²⁰ Alvesson och Sköldberg (2017), s. 334.

²¹ Bergström och Ekström i Boréus och Bergström (2018), s. 255.

ana konstruktioner av verklighet. Att studera diskurser och sociala konstruktioner innebär att fundera över det som sägs, hur det sägs och hur det annars skulle ha kunnat sägas. Diskurser kan beskrivas som bestämda talordningar som sätter gränserna för vad som är socialt och kulturellt accepterat som till exempel ”sant”, ” trovärdigt” eller ”fönuftigt”.²²

Kristina Boréus och Charlotta Seiler Brylla framhåller att ett problem vid användandet av en diskursanalytisk metod är i vilken mån metoden faktiskt lyfter fram information som ”vanlig” läsning inte hade gjort. De menar dock att nyttan av denna sorts analys av enskilda texter ofta består i att den ger möjlighet att på ett systematiskt sätt ge belägg för och underbygga budskap som intuitivt uppfattas vid läsningen. Vid analyser av flera texter tillsammans kan mönster framträda som inte alls hade uppfattats vid vanlig läsning.²³

I denna uppsats används diskursanalysen för att urskilja mönster i tings- och hovrättsdomar. En närmare redogörelse för hur diskursanalys använts inom ramen för denna uppsats görs nedan i avsnitt 5.1.

1.6 Material

Materialet som använts till uppsatsens andra kapitel om gällande rätt på området är dels propositioner till den aktuella lagstiftningen, dels juridisk litteratur i form av lagkommentarer.

I uppsatsens tredje och fjärde kapitel består materialet främst av kriminologisk forskning och litteratur. Det svenska materialet utgörs delvis av statistik och andra publikationer från Brottsförebyggande rådet (Brå), men även delvis av kriminologisk litteratur med fokus på genus. Gällande forskning kring specifikt kvinnor som begår sexualbrott mot barn har endast en svensk studie kunnat presenteras, resterande material består av forskningsresultat från

²² Börjesson (2003), s. 19 och 21.

²³ Boréus och Seiler Brylla i Boréus och Bergström (2018), s. 342-343.

USA, Kanada och Storbritannien. Litteraturen som använts är både forskningsöversikter och presentationer av författarnas egna empiriska studier som publicerats i bokform. Det bör dock beaktas att den internationella forskningen som presenteras är skriven utifrån andra länders normsystem, vilka kan skilja sig från det svenska. Det har emellertid varit nödvändigt att även presentera studier som gjorts utanför Sverige för att kunna redogöra för en klarare lägesbild med hjälp av ett bredare underlag. Vidare bör det även noteras att de forskningsresultat som presenteras bygger på studier gjorda för ett flertal år sedan. Den bild som ges av kvinnor som gärningspersoner, i allmänhet och de som särskilt begått sexualbrott mot barn, inom den kriminologiska forskningen ställs sedan upp som en jämförelse gentemot den bild som framställs i rättstillämpningen.

Materialet i uppsatsens femte kapitel utgörs av underrättspraxis i form av tings- och hovrättsdomar. Då uppsatsens syfte inte är att fastställa gällande rätt, utan att studera domstolarnas resonemang utifrån ett genusperspektiv, kan kunskapen om mönster i rättstillämpningen vara relevant. Studier av underrättspraxis kan leda fram till ett synliggörande av hur stor betydelse genus och relationen mellan könen har i domstolarnas beslutsfattande. Materialet används följaktligen inte som ett normativt rättskällematerial, utan som ett empiriskt material varifrån det kan sökas efter mönster.²⁴ Utifrån de sökkriterier som använts har inga fall från Högsta domstolen hittats. En närmare redogörelse för urvalsprocessen ges, i anslutning till presentationen av de studerade rättsfallen, i avsnitt 5.1.

1.7 Forskningsläge

Litteraturen kring kvinnor som begår sexualbrott mot barn är relativt begränsad. Den litteratur som finns hänvisar dock i många fall till psykologen Jacqui Saradjian och hennes forskning som publicerades år 1996 i *Women who sexually abuse children: from research to clinical practice*. Saradjian

²⁴ Jfr Gunnarsson m.fl. (2018), s. 100-101.

presenterar här sina resultat som baseras på bland annat intervjuer hon gjort med kvinnor som utsatt barn för sexuella övergrepp. Undersökningsgruppen, bestående av cirka 50 kvinnor, var dock förhållandevis homogen och Saradjian själv efterfrågar vidare forskning på området.²⁵

Gällande svensk forskning har en studie gjorts av Jenny Fällman och Sven-Åke Christianson vid Stockholms universitet. Resultatet från studien presenteras i *Kvinnor som dömts för sexualbrott mot barn: Brottens omfattning och karaktär* som publicerades år 1999. Studien redovisar förekomsten av svenska rättsfall där kvinnor begått sexuella övergrepp mot barn mellan 1990-1994. Från undersökningen där 17 kvinnor åtalades och dömdes drar Fällman och Christianson slutsatsen att relativt få kvinnor åtalas och döms för sexuella övergrepp mot barn under 15 år.²⁶

Hur kvinnor konstrueras som gärningspersoner vid sexualbrott mot barn har tidigare undersökts i ett par studentuppsatser. Jenny Svensson och Isabelle Wallén studerade detta i *Kvinnliga förövare vid sexualbrott mot barn, så ovanligt att problemet inte existerar? – en studie av hur svensk press framställer dessa kvinnor*. Uppsatsen är ett självständigt arbete på grundnivå inom ramen för socionomprogrammet vid Mittuniversitetet från 2013. Studien bygger på en diskursanalys av tio stycken tidningsartiklar från svensk press i syfte att granska hur media framställer kvinnor som förövare vid sexualbrott mot barn. Jasna Jorgic och Elvira Tanjancovich har istället undersökt fem tingsrättsdomar från 90-talet där kvinnor dömts för sexuella övergrepp mot barn. Arbetet heter *Kvinnan som offer eller förövare vid sexuella övergrepp mot barn?* och är en C-uppsats från Institutionen för socialt arbete vid Stockholms universitet från 2006. Syftet med uppsatsen var att genom diskursanalys undersöka om kvinnor som gärningspersoner specifikt framställs utifrån ett offer- eller förövarperspektiv.

²⁵ Saradjian (1996), s. xiv.

²⁶ Fällman och Christianson (1999), s. 1.

1.8 Disposition

Uppsatsen består av sex kapitel. Uppsatsens nästkommande kapitel redogör för de sexualbrott mot barn som aktualiseras i de domar som ingår i arbetets rättsfallsstudie. Det tredje kapitlet innehåller en översiktlig presentation av kriminologisk forskning och teorier kring kvinnor som gärningspersoner i allmänhet. Fjärde kapitlet beskriver sedan den forskning som finns specifikt kring kvinnor som begår sexualbrott mot barn. Uppsatsens femte kapitel presenterar den kvalitativa rättsfallsstudie som gjorts. I kapitlet redogörs först för de 14 aktuella domarna i korthet, sedan presenteras de diskurser som återfunnits i de undersökta rättsfallen. I det sjätte och avslutande kapitlet sker en återkoppling till uppsatsens syfte och övergripande frågeställningar genom en sammanfattande analys samt avslutande reflektioner.

2 Sexualbrott mot barn

I detta kapitel kommer de brott som aktualiseras i de undersökta domarna att introduceras. Den ansvarsfrihetsregel som kan tillämpas i förhållande till några av brotten kommer också att presenteras då även den förekommer i de undersökta domarna.

2.1 Våldtäkt mot barn

Enligt 6 kap. 4 § första stycket BrB ska den som, med ett barn under 15 år, genomför ett samlag eller en annan sexuell handling som med hänsyn till kränkningens allvar är jämförlig med samlag dömas för *våldtäkt mot barn* till lägst två och högst sex års fängelse.

Med *samlag* avses vaginala samlag. Det finns dock inget krav på penetration, utan det är tillräckligt att mannens och kvinnans könsdelar har kommit i beröring med varandra. Vidare finns det inget krav på att beröringen varit varaktig.²⁷ Utgångspunkten för om en handling ska bedömas som en *sexuell handling* är att det har förekommit en någorlunda varaktig fysisk beröring av den andres könsorgan eller den andres kropp med det egna könsorganet. Andra handlingar som inte innefattar en sådan varaktig fysisk beröring kan också omfattas av bestämmelsen. Avgörande för bedömningen är om handlingen haft en påtaglig sexuell prägel samt varit ägnad att kränka offrets sexuella integritet. Lagstiftaren menar att för att en handling ska anses ha haft en påtaglig sexuell prägel bör det räcka att handlingen varit av sådan karaktär att den typiskt sett syftar till att väcka eller tillfredsställa bådars eller enderas sexualdrift. En objektiv bedömning ska göras av de faktiska omständigheterna för att avgöra om handlingen typiskt sett varit ägnad att tydligt kränka den andra personens sexuella integritet.²⁸

²⁷ Prop. 2004/05:45, s. 36.

²⁸ Ibid, s. 33.

För att avgöra om en sexuell handling kan *anses som jämförlig med samlag med hänsyn till kränkningens allvar* ska en objektiv bedömning göras. Som exempel på sexuella handlingar, förutom samlag, som omfattas av bestämmelsen nämner lagstiftaren: orala och anala samlag eller att föra in föremål, fingrar eller en knytnäve i en kvinnas underliv. Orala övergrepp innebärande att en gärningsperson med sin tunga berör en kvinnas underliv kan också ur ett kränkningshänseende vara att anse som lika allvarligt som ett påtvingat samlag, oavsett om gärningen innefattar penetration eller inte. Av förarbetena framgår det dock att sexuella handlingar i form av att gärningspersonen onanerar på offret eller förmår offret att onanera åt gärningspersonen i de flesta fall inte bör anses som jämförliga med samlag. En bedömning av relevanta omständigheter ska dock alltid göras för att i varje enskilt fall bedöma graden av kränkning.²⁹

Med formuleringen att gärningspersonen ska ha *genomfört* samlaget respektive den sexuella handlingen vill lagstiftaren även fånga in de fall då barnet tagit initiativ till handlingen.³⁰ Straffansvaret omfattar också de situationer då genomförandet av samlaget eller den sexuella handlingen består i att offret utför handlingen på sig själv eller med någon annan än gärningspersonen. Sexualbrotten kan följaktligen utföras på distans, då sådana övergrepp som sker utan kroppslig beröring från gärningspersonens sida inryms i formuleringen.³¹

Våldtäkt mot barn föreligger även enligt paragrafens andra stycke om någon har samlag eller utför därmed jämförlig sexuell handling mot ett barn som fyllt 15, men inte 18 år och som är avkomling till gärningspersonen eller står under fostran av eller har ett liknande förhållande till gärningspersonen, eller för vars vård eller tillsyn gärningspersonen ska svara på grund av en myndighets beslut.

²⁹ Prop. 2012/13:111, s. 111-112.

³⁰ Prop. 2004/05:45, s. 143.

³¹ Prop. 2017/18:177, s. 79.

Med *avkomling* menas biologiska barn, barnbarn, etcetera, oavsett om barnet står under föräldrarnas respektive mor- eller farföräldrarnas vårdnad eller fostran. Med personer som har barnet *under sin fostran* avses i första hand vårdnadshavare så som adoptivföräldrar eller särskilt förordnade förmyndare. Det är dock inte bara den som har den rättsliga vårdnaden som omfattas, utan alla personer som faktiskt intar en vårdnadsposition gentemot barnet som till exempel en förälders sambo som inte är barnets biologiska förälder. Lagstiftaren motiverar paragrafens andra stycke med att i flera fall när barn i åldern 15-18 år utnyttjas av närstående kan det vara fråga om övergrepp som pågått under lång tid och som fortgår även efter att barnet fyllt 15 år. Det kan då handla om fall där barnet anpassat sig till sin livssituation och övergreppen har ”normaliserats”.³²

Om brott enligt 6 kap. 4 § BrB första eller andra stycket är anse som grovt, döms för *grov våldtäkt mot barn* till fängelse i lägst fem och högst tio år. Vid bedömningen om ett brott är att anses som grovt ska särskilt beaktas om gärningspersonen använt våld eller hot om brottslig gärning eller om fler än en förgripit sig på barnet eller på annat sätt deltagit i övergreppet eller om gärningspersonen med hänsyn till tillvägagångssättet eller barnets låga ålder eller annars visat särskilt hänsynslöshet eller råhet.

Att det särskilt ska beaktas om *fler än en förgripit sig på barnet eller på annat sätt deltagit i övergreppet* innebär att en våldtäkt som regel ska bedömas som grov, dels när offret utsatts för flera övergrepp som utförts av olika personer var för sig och i en följd, dels när fler än en person samtidigt har deltagit i övergreppet. Det finns inget krav på att alla ska kunna dömas som gärningspersoner, utan även den som på annat sätt haft en aktiv del i övergreppet omfattas.³³

³² Prop. 2004/05:45, s. 68-73; Leijonhufvud, Träskman och Wennberg (2017), s. 1-3 (kommentaren till 6 kap. 4 § BrB).

³³ Prop. 2004/05:45, s. 139.

2.2 Sexuellt utnyttjande av barn

Enligt 6 kap. 5 § BrB ska gärningspersonen dömas för *sexuellt utnyttjande av barn* till fängelse i högst fyra år, om ett brott som avses i 4 § första eller andra stycket med hänsyn till omständigheterna vid brottet är att anses som mindre grovt.

Bestämmelsen motiveras av att det i fall av fullständigt frivilliga och ömsesidiga samlag inte framstår som rimligt att döma till minst två års fängelse. Detta även om utgångspunkten är att det inte är tillåtet att ha sexuellt umgänge med den som är under 15 år. Lagstiftarens avsikt är att bestämmelsen ska tillämpas restriktivt och att den helt bör sakna betydelse vid brott som riktar sig mot yngre barn. I förarbetena ges som exempel ett fall då två personer, varav den ena är strax under 15 år, frivilligt har samlag med varandra. Bestämmelsen kan också aktualiseras vid frivilliga samlag i vissa av de situationer som anges i 6 kap. 4 § andra stycket BrB. Ett annat exempel som ges för bestämmelsens tillämpningsområde är då en 29-åring har samlag med ett barn som är 14 år och 11 månader. Det kan följaktligen röra sig om en tonåring som utvecklat sin sexualitet och har en frivillig sexuell relation till någon som är betydligt äldre. Lagstiftaren slår dock fast att en förutsättning för bestämmelsens tillämplighet är att den person som gärningen riktas mot, med hänsyn till sin utveckling och omständigheter i övrigt, haft förutsättningar att bedöma och ta ställning till situationen.³⁴

2.3 Sexuellt övergrepp mot barn

Den som genomför en annan sexuell handling än som avses i 4 och 5 §§ med ett barn under 15 år eller med ett barn som fyllt 15, men inte 18 år och som står i ett sådant förhållande till gärningspersonen som avses i 4 § andra stycket, döms för *sexuellt övergrepp mot barn* till fängelse i högst två år enligt 6 kap. 6 § BrB. Om brottet är grovt döms för *grovt sexuellt övergrepp*

³⁴ Prop. 2004/05:45, s. 77 och 144; L Leijonhufvud, Träskman och Wennberg (2017), s. 1 (kommentaren till 6 kap. 5 § BrB).

mot barn till fängelse i lägst ett och högst sex år i enlighet med paragrafens andra stycke. Vid bedömningen om brottet är att ses som grovt ska särskilt beaktas om gärningspersonen är närstående till barnet eller i övrigt utnyttjat sin ställning eller ett särskilt förtroende eller om fler än en förgripit sig på barnet eller på annat sätt deltagit i övergreppet eller om brottet med hänsyn till tillvägagångssättet eller barnets låga ålder eller annars inneburit ett hänsynslöst utnyttjande av barnet.

Av paragrafens lydelse framgår det att den är subsidiär i förhållande till bestämmelserna i 4 och 5 §§. Av subsidiariteten följer att bestämmelsen endast är tillämplig när bestämmelserna om våldtäkt mot barn och sexuellt utnyttjande av barn är uteslutna. I förarbetena ges flera exempel på när bestämmelsen om sexuellt övergrepp bör vara tillämplig. Bland annat anges de fall då en man förmår ett barn under 15 år att onanera åt honom eller då en person mer än flyktigt sexuellt berör en pojkes eller flickas könsorgan. Ett annat exempel som nämns är då en person förmår offret att onanera på sig själv.³⁵

De omständigheter som ska beaktas vid bedömningen om brottet är grovt är enligt lagstiftaren inte en uttömmande uppräkningslista. Med *närstående* avses främst någon av barnets föräldrar, fosterföräldrar eller sambor till dessa, men även andra vuxna personer som barnet har en nära och förtroendefull relation till omfattas, till exempel mor- och farföräldrar. Gällande personer som *i övrigt utnyttjat sin ställning eller missbrukat ett förtroende* tar detta sikte på till exempel nära vänner till familjen, skol- och förskolepersonal, barnvakter och idrottsledare.³⁶

³⁵ Prop. 2004/05:45, s. 80.

³⁶ Prop. 2012/13:111, s. 115; Prop. 2004/05:45, s. 145; Leijonhufvud, Träskman och Wennberg (2017), s. 3 (kommentaren till 6 kap. 6 § BrB).

2.4 Sexuellt ofredande

Den som, i annat fall än som avses i ovan nämnda bestämmelser, sexuellt berör ett barn under 15 år eller förmår barnet att företa eller medverka i någon handling med sexuell innebörd, döms enligt 6 kap. 10 § BrB för *sexuellt ofredande* till böter eller fängelse i högst två år. Paragrafens andra stycke föreskriver att detsamma gäller för den som blottar sig för någon annan på ett sätt som är ägnat att väcka obehag eller annars genom ord eller handlinge ofredar en person på ett sätt som är ägnat att kränka personens sexuella integritet.

Med *sexuell beröring* i första stycket menar lagstiftaren andra sexuella beröringar än sådana som kan anses innefattas i begreppet ”sexuell handling”. För straffansvar krävs det att handlingen har en klar och för en vuxen person tydlig sexuell prägel. Barnets inställning till handlingen bör inte tillmätas någon betydelse i straffrättslig mening. Lagstiftaren ger som exempel fall då en person i sexuellt syfte kortvarigt berör en annan persons bröst eller könsorgan. Vidare kan paragrafens tillämpas i fall av tydliga sexuella kontakter per telefon eller e-post. Det är tillräckligt att handlingen typiskt sett är sådan att offrets sexuella integritet kränks. Gärningspersonens syfte behöver alltså inte vara att kränka offrets sexuella integritet. Det är tillräckligt att gärningspersonen har uppsåt beträffande de faktiska omständigheter som utgör underlag för domstolens bedömning i frågan. Bestämmelsens andra stycke är tillämpligt gällande gärningar som riktar sig mot såväl barn som vuxna.³⁷

³⁷ Prop. 2004/05:45, s. 148-149.

2.5 Ansvarsfrihet

6 kap. 14 § BrB föreskriver bland annat att den som begått en gärning enligt 5 § eller 6 § första stycket mot ett barn under 15 år eller 10 § första stycket, inte ska dömas till ansvar om det är uppenbart att gärningen inte inneburit något övergrepp mot barnet. Detta med hänsyn till en eventuell ringa skillnad i ålder och utveckling mellan den som begått gärningen och barnet samt omständigheterna i övrigt.

Enligt förarbetena ska bestämmelsen tillämpas med stor restriktivitet och efter en noggrann bedömning av det enskilda fallet. Vidare krävs det att barnet i ålder befinner sig nära gränsen för den sexuella självbestämmanderätten, 15 år, för att ett övergrepp inte ska anses ha skett. Enligt lagstiftaren ska den som begått gärningen endast vara obetydligt äldre och kommit obetydligt längre i sin mognad. Hänsyn bör också tas till omständigheterna i övrigt, i första hand parternas relation till varandra och omständigheterna under vilka den sexuella handlingen företogs. Barnet ska ha deltagit i den sexuella handlingen av helt fri vilja. Lagstiftaren ger som ett exempel ett fall där en 16-åring och en 14-åring som har en nära och god relation till varandra deltar i en ömsesidig och helt frivillig sexuell handling.³⁸

2.6 Barnpornografibrott

Enligt 16 kap. 10 a § första stycket BrB döms den som 1) skildrar barn i pornografisk bild, 2) sprider, överlåter, upplåter, förevisar eller på annat sätt gör en sådan bild av barn tillgänglig för någon annan, 3) förvärvar eller bjuder ut en sådan bild av barn, 4) förmedlar kontakter mellan köpare och säljare av sådana bilder av barn eller vidtar någon annan liknande åtgärd som syftar till att främja handel med sådana bilder, eller 5) innehar en sådan bild av barn eller betraktar en sådan bild som han eller hon berett sig tillgång till för *barnpornografibrott* till fängelse i högst två år. Om brottet bedöms som ringa, döms till böter eller fängelse i högst sex månader.

³⁸ Prop. 2004/05:45, s. 116 och 151-152.

Med *barn* avses en person vars pubertetsutveckling inte är fullbordad eller som är under 18 år. Vid tillämpning av detta lagrum kan således en person som utvecklas sent anses vara ett barn även efter 18 års ålder. Vidare är det brottsligt att skildra ett barn som inte fyllt 18 år oavsett om barnets pubertetsutveckling fullbordats eller inte.³⁹

Bestämmelsen gäller bilder av alla slag, den tekniska formen saknar betydelse. Kriminaliseringen är dock inte begränsad till bilder där barn är en del av handlingar som uppenbarligen har en sexuell innebörd. Det är tillräckligt att barn förekommer tillsammans med en eller flera vuxna personer som utför sådana handlingar.⁴⁰

Om brott som avses i bestämmelsens första stycke är att anse som grovt, döms för *grovt barnpornografibrott* till fängelse i lägst sex månader och högst sex år. Enligt 16 kap. 10 § a andra stycket BrB ska det vid bedömningen av om brottet är grovt särskilt beaktas om det har begåtts yrkesmässigt eller i vinstsyfte, som ett led i brottslig verksamhet som utövas systematiskt eller i större omfattning, avsett en särskilt stor mängd bilder eller avsett bilder där barnen är särskilt unga, utsätts för våld eller tvång eller utnyttjas på annat särskilt hänsynslöst sätt.

Att barnen *utsätts för våld eller tvång* kan till exempel bestå i att de miss-handlas, med tvång förmås att utföra handlingar eller berövas sin rörelsefrihet. Annat i hög grad integritetskränkande innehåll, till exempel att barnen utsätts för penetration, förnedrats eller drogats inryms av omständigheten att barnen *utnyttjas på annat särskilt hänsynslöst sätt*.⁴¹

³⁹ Johansson m.fl. (2017), s. 3 (kommentaren till 16 kap. 10 § a BrB).

⁴⁰ Ibid.

⁴¹ Prop. 2009/10:70, s. 43.

3 Kvinnor som förövare

Majoriteten av de kriminologiska teorier som finns redogör för förklaringar till brottslighet och därmed fokuserar de på faktorer som relateras till gärningspersonskap, primärt unga mäns gärningspersonskap. Fram till sent 1970-tal var det ovanligt att dessa kriminologiska studier inkluderade flickor eller kvinnor. Detta trots att kön är den faktor som starkast kan knytas till personens sannolikhet att begå brott. När forskare väl inkluderade flickor i sina studier var det vanligt förekommande att undersöka hur flickorna passade in i de teorier som skapats utifrån pojkar. Sociologiprofessorn Eileen Leonard menar att de allmänna kriminologiska teorierna snarare kan sägas förklara manligt beteende än mänskligt beteende.⁴² Denna uppsats fokuserar däremot på kvinnor som gärningspersoner och detta kapitel kommer att redogöra för dessa i allmänhet utifrån statistik, förklaringsteorier samt teorier om hur föreställningar kring gärningspersonens kön skulle kunna ha en inverkan på uppfattningen om gärningspersonen.

3.1 Kvinnor som förövare i kriminalstatistiken

I Brå-rapporten *Kvinnors brottslighet* från 1999 konstateras det att kvinnors andel av brottsligheten alltid har varit låg. I mitten av 1800-talet, när en någorlunda tillförlitlig kriminalstatistik började föras, låg antalet dömda kvinnor per 100 000 ungefär lika högt som på 1960- och 1970-talen. Andelen kvinnor har varierat mellan 14 procent (under mitten av 1800-talet) och 5 procent (i början av 1900-talet). Andelen av våldsbrotten, som för kvinnornas del dominerades av barnamord och abort fram till 1950-talet, har varierat mellan 2 och 10 procent. Enligt statistiken var stöld det brott som hade högst antal misstänkta kvinnor. Därefter, men med avsevärt lägre frekven-

⁴² Belknap (2001), s. 6.

ser, kom trafikbrott och bedrägeri. Av övriga brott med låga frekvenser var narkotikabrott det vanligaste.⁴³

I Brå:s rapport *Brottsutvecklingen i Sverige fram till år 2015* konstateras det också att den absoluta majoriteten av brott begås av män. En Brå-studie baserat på självrapportering visar att över 80 procent av förövarna vid misshandel, hot, rån och sexualbrott var män. Under 2005-2015 varierade andelen kvinnor mellan 12 och 17 procent. Även i misstankestatistiken var män överrepresenterade. Andelen misstänkta kvinnor har under 2000-talet varierat mellan 18 och 21 procent.⁴⁴ Misstankestatistiken för 2017 ger en liknande könsfördelning där 20 procent av de misstänkta var kvinnor och 80 procent var män.⁴⁵

Brå konstaterar även att könsfördelningen ser olika ut beroende på vilken brottstyp som är aktuell. Exempel på brottskategorier där andelen misstänkta kvinnor var störst var stöldbrott och bedrägeribrott. Kvinnor utgjorde då 25 respektive 23 procent av samtliga misstänkta personer.⁴⁶

3.2 Förklaringar till kvinnors brottslighet

Kordon och Wetterqvist konstaterar att historiskt sett har uppfattningen om kvinnor som icke-aggressiva varelser dominerat, och att kvinnor länge ansetts vara mindre initiativrika än män och sakna större behov av spänning i tillvaron. Kvinnor har ansetts vara mindre benägna att ta risker, mindre aggressiva och mindre maktlystna. Våld har setts som något främmande. Dessutom menar Kordon och Wetterqvist att kvinnor har setts som mer laglydiga och mer angelägna att följa samhällets normer och värderingar.⁴⁷

⁴³ Brå-rapport 1999:15, s. 21.

⁴⁴ Brå-rapport 2017:5, s. 38.

⁴⁵ Brå, *Misstänkta personer* (2017), s. 5.

⁴⁶ *Ibid*, s. 20.

⁴⁷ Kordon och Wetterqvist (2010), s. 12.

Under 1800-talet var den italienska läkaren tillika en av de första kriminalantropologerna Cesare Lombroso verksam. Han ansåg att brottslingar kunde identifieras genom kroppsliga och psykiska särdrag så som kranie storlek, hudfärg och kroppsbehåring. Lombroso kunde dock inte finna särskilt många sådana särdrag hos de förbrytare som var kvinnor, vilket ledde till att han drog slutsatsen att den ”sanna” kriminella sortens människa var sällsynt bland kvinnor. Lombrosos lära ifrågasattes redan vid den tiden, men fick ändå stor betydelse för kriminologins utveckling. Han hade få referenser till kvinnor som förövare eftersom den synliga kriminaliteten som begicks av kvinnor var begränsad till prostitution och aborter. Lombroso menade att det var så till den grad mot kvinnors natur att begå andra typer av brott att kvinnor som ändå gjorde det närmast kunde ses som monster. De sågs som onaturliga, maskulina, sexuellt apatiska och ondsinta. Raka motsatsen till det som kvinnor ansågs vara. Det tydligaste tecknet skulle ha varit deras brist på modersinstinkt, de var mer män än kvinnor till sin natur.⁴⁸

I linje med denna biologiska syn argumenterade Sigmund Freud för att kvinnors brottslighet var ett resultat av en anatomisk brist, att de inte hade en penis. Denna penisavund menade Freud gjorde kvinnor passiva, narcissistiska och masochistiska, vilket i sin tur ledde till amoralitet och brottslighet.⁴⁹ Kriminologen Johannes Knutsson konstaterar att det finns vissa likheter mellan Freud och Lombroso. Båda utgick från mannen som normativ standard mot vilken kvinnan mättes.⁵⁰

Kordon och Wetterqvist framhåller dock att en del forskare menade att kvinnor faktiskt begick lika mycket brott som män, men att kvinnors brottslighet inte skedde ute i offentligheten. Dessutom kunde kvinnor dölja sin brottslighet eftersom de ansågs vara falskare än män. Den amerikanske sociologiprofessorn Otto Pollak hävdade på 1950-talet att kvinnors brottslighet var underskattad och att kvinnor var lika kriminella som män, men att

⁴⁸ Kordon och Wetterqvist (2010), s. 12; Smart (1995), s. 19-20.

⁴⁹ Walldén (2000), s. 8; Yourstone (2008), s. 3.

⁵⁰ Brå-rapport 1990:1, s. 13.

typen av brott och kvinnors sociala plats i samhällsstrukturen skyddade dem från att bli upptäckta. Pollak menade att kvinnor riktade brottsliga angrepp mot individer i hemmiljön, till exempel sådana som hon hade vårdnad om. Vidare ansåg Pollak att när kvinnor väl blev upptäckta fick de en lindrigare behandling med anledning av männens ridderliga hållning som innebar att de blundade och behandlade dem vänligt. Resultatet av detta skulle då vara att kvinnorna slapp lagföring och bestraffning.⁵¹

Dessa få kriminologiska teorier som före 1970-talet över huvud taget försökte förklara kvinnors kriminalitet byggde enligt Carol Smart, sociolog tillika kriminolog, främst på fördomar om och förakt för kvinnor. Jerzy Sarnecki, professor i kriminologi, menar att de speciella psykologiska och inte minst biologiska egenskaper som tillskrevs kvinnor i dåtidens kriminologiska forskning inte var typiska för just denna forskning. Dessa föreställningar var väl förankrade i den kvinnosyn som rådde i det mansdominerande vetenskapssamhället. Konsekvensen av denna syn har blivit att kvinnors beteende, inklusive brottslighet, har tolkats i andra termer än männens. Männens avvikande beteende förklarades i till exempel *rational choice*- eller sociala termer, medan kvinnors avvikande beteende sågs som utfall av olika biologiska eller medicinska tillstånd. Kriminologiprofessorn James Messerschmidt anser att även de forskare som söker förklaringar till brottsligheten i sociala förhållanden faller tillbaka till diffusa och psykologiska förklaringar när de försöker förklara kvinnors brottslighet.⁵²

Ett annorlunda perspektiv på kvinnors brottslighet utvecklades dock genom den feministiska rörelsen. 1975 orsakade Freda Adler och Rita Simons stora debatter då de hävdade att kvinnors brottslighet till viss del kan förklaras som en konsekvens av kvinnorörelsen. Adler förutspådde att andelen kvinnor som begår våldsbrott skulle öka i samband med en ökad jämställdhet mellan könen. Simons däremot menade att egendomsbrotten skulle öka i

⁵¹ Kordon och Wetterqvist (2010), s. 12-13; Brå-rapport 1990:1 s. 14; Smart (1995), s. 23-24.

⁵² Sarnecki (2014), s. 229.

samband med kvinnors frigörelse, medan kvinnors våldsbrott skulle minska. Detta eftersom kvinnornas frustration över sin livssituation skulle minska när de fick tillgång till arbets- och utbildningsmöjligheter.⁵³

Messerschmidt gjorde 1993 en genomgång av de mer betydelsefulla kriminologiska teorierna med avseende på hur de hanterar frågan om olikheter i brottsligt beteende mellan kvinnor och män. Han konstaterar att flera av dessa teorier är svåra att verifiera om kön används som en av analysens variabler. Detta kan exemplifieras med Mertons *strainteori* som söker orsaker till brott i frustrationen över att individen inte kan uppnå de mål som är etablerade i samhället. Messerschmidt fastställer emellertid att i det ojämlika samhället har unga kvinnor svårare att uppnå de etablerade (till exempel ekonomiska) målen än männen, och ändå är kvinnor mindre kriminella. Kritik har även riktats mot kriminologen Travis Hirschi, som i sin forskning sökte svar på frågan varför människor *inte* begår brott, dock uteslöt han flickor ur sitt empiriska material.⁵⁴ Enligt Messerschmidts egna teorier är maskulinitet nyckeln till att förklara kriminalitet. Genom att undersöka hur etnicitet, klass och genus samspelar inom olika sociala strukturer finner Messerschmidt förklaringar till varför brott främst begås av unga män. Skillnaden mellan könets brottslighet förklaras genom att det är viktigare för män än kvinnor att uppvisa makt och bevisa maskulinitet.⁵⁵

Sociologen Marja Walldén konstaterar också att i ljuset av att kön är den socio-strukturella variabel som förutom ålder ”förklarar” variationer i brottslighet bäst, är denna variabels osynlighet i de allmänna kriminologiska teorigångarna tämligen märklig. Teorierna har vuxit fram med den manliga brottsligheten som utgångspunkt och de har i sin tur prövats på män. Enligt Walldén kan en anledning till detta vara att den manliga brottsligheten är kvantitativt dominerande, men det kan också förklaras av ett mer eller mindre underförstått antagande att samma modeller är giltiga för kvinnors

⁵³ Brå-rapport 1990:1, s. 15; Yourstone (2008), s. 4; Belknap (2001), s. 54.

⁵⁴ Sarnecki (2014), s. 228-229.

⁵⁵ Belknap (2001), s. 58.

och mäns brottslighet. Det kan också bero på att det är främst män som konstruerat teorierna.⁵⁶

Även Kordon och Wetterqvist anser att de kriminologiska teorierna som försöker förklara brottslighet enbart bygger på manlig kriminalitet. Kvinnliga kriminologer har i hög utsträckning arbetat med offeraspekten av brottslighet varav främst kvinnomisshandel. Det saknas i nuläget en allmän generaliserande kriminologisk eller annan vetenskaplig teori om kvinnors brottslighet eller om skillnaderna mellan kvinnors och mäns brottslighet.⁵⁷

3.3 Teorier om gärningsperson och genus

Kriminologen Jenny Yourstone konstaterar att fram till 1970-talet ställdes sällan frågan ifall kvinnor och män behandlades olika inom rättssystemet. Emellertid har denna fråga fått ökad uppmärksamhet sedan dess. Forskning har sedermera visat att genusföreställningar kan ha en avgörande effekt på hur individer uppfattas och bedöms i en juridisk process.⁵⁸

Vidare ställer även Christian Diesen, professor i processrätt, sig frågan om det i praktiken sker en viss särbehandling av kvinnor när det gäller misstanke om brott och om denna eventuella särbehandling skulle bottna i stereotypa uppfattningar om kvinnors natur och karaktär.⁵⁹

Nedan kommer två teorier, som skulle kunna förklara hur gärningspersoner uppfattas och konstrueras, att presenteras. Teorierna har som gemensam nämnare att de berör femininiteter och maskuliniteter och hur uppfattningar om dessa skulle kunna ha en inverkan på konstruktionen av gärningspersoner.

⁵⁶ Walldén (2000), s. 26-27.

⁵⁷ Kordon och Wetterqvist (2010), s. 13; Brå-rapport 1999:15, s. 11.

⁵⁸ Yourstone (2008), s. 13. Se Yourstone (2008), s. 13-15 för exempel på sådan forskning.

⁵⁹ Diesen i Diesen m.fl. (2005), s. 214.

3.3.1 Det idealiska offret och den idealiska gärningsmannen

Den norske sociologen och kriminologen Nils Christie beskriver *det idealiska offret* som en person eller kategori av individer som, när de drabbas av brott, lättast uppnår fullständig och legitim status som offer. Vidare tillskriver Christie det idealiska offret åtminstone fem egenskaper. För det första är offret svagt, till exempel på grund av ålder eller sjukdom. För det andra befinner sig offret på en plats som det inte kan klandras för att vara på, till exempel på en offentlig plats under dagtid. För det tredje är offret sysselsatt med en anständig handling, exempelvis med att ta hand om någon annan. Den fjärde och den femte egenskapen som Christie tar upp tillskrivs dock snarare gärningsmannen. Christie tillägger att gärningsmannen är stor och ond samt att gärningsmannen är okänd och saknar personlig relation till offret. Motsatsen till dessa egenskaper konstruerar alltså ett icke-idealiskt offer.⁶⁰ I Christies framställning tillskriver han offret ett kvinnligt pronomen och gärningsmannen ett manligt pronomen. Könstillhörighet är alltså ytterligare egenskaper som konstruerar det idealiska offret.⁶¹

Christie menar att idealiska offer behöver och skapar *idealiska gärningsmän*. Ju mer idealiskt ett offer är, desto mer idealisk blir gärningsmannen och vice versa.⁶² Vidare beskriver Christie den idealiska gärningsmannen som en varelse på avstånd. Ju mer främmande och mindre mänsklig gärningsmannen är eller framstår som, desto bättre.⁶³ Därmed är de flesta våldsbrottslingar inte idealiska enligt Christie, eftersom de i de flesta fall känner offret.⁶⁴

Den schabloniserade bilden av *den idealiska gärningsmannen* är dock problematisk menar Christie. Den förenklade bilden hindrar vidare reflektion, vilket gör att förutfattade meningar, även kan få en plats inom rättsväsendet.

⁶⁰ Christie i Åkerström och Sahlin (2001), s. 47-48.

⁶¹ Jfr Ibid.

⁶² Ibid s. 54.

⁶³ Ibid s. 59.

⁶⁴ Ibid, s. 55.

Detta som ska agera utifrån objektivitet och opartiskhet, oavsett vilka som spelar rollerna i brottsprocessen. Christie menar att idealiska bedömningar av klander och skuld utgår från de faktiska handlingarna, inte vem som är offer och vem som är gärningsperson.⁶⁵

3.3.2 Kvinnor som gärningspersoner och offer

Kordon och Wetterqvist menar att det vanligaste sättet att se på kvinnor som brottslingar är att även betrakta dem som offer. De anser att denna offerstatus är delvis en konsekvens av den uppmärksamhet som våld mot kvinnor fått sedan mitten av 1970-talet. Uppmärksamheten har resulterat i att kvinnors offerstatus växt sig allt starkare, vilket i sin tur även påverkat synen på kvinnor som gärningspersoner. Kordon och Wetterqvist konstaterar vidare att bilden av kvinnor som brottslingar präglas av stora kontraster. De ses som farliga och skrämmande, men ses samtidigt som offer för omständigheterna som saknar valmöjligheter. I praktiken får det konsekvensen att de kan straffas för sina handlingar, men ändå inte anses helt ansvariga för dem.⁶⁶

Både kvinnor och män kan i viss utsträckning ses som offer samtidigt som de är gärningspersoner. Dock blir bilden betydligt mer komplex för kvinnor. Kordon och Wetterqvist beskriver det som att kvinnor tar större risker med sin kriminalitet än vad män gör eftersom kvinnor inte bara bryter mot lagen, de bryter även mot gällande normer om femininitet. Vidare menar Kordon och Wetterqvist att när kvinnors brottslighet diskuteras görs detta ofta utifrån deras bakgrund och livssituation, gärna kopplat till någon av manligt kön. Det är också utifrån de faktorerna de flesta förklaringar till varför kvinnor begår ett visst brott återfinns. Det vänds och vrids på kvinnor som förövare i jakt på ursäkter som kan förklara en händelse som ligger utanför föreställningarna om och acceptansen för hur kvinnor ska bete sig. Kordon och Wetterqvist exemplifierar sitt resonemang med en kvinna som dödar. Om-

⁶⁵ Christie i Åkerström och Sahlin (2001), s. 59-60.

⁶⁶ Kordon och Wetterqvist (2010), s. 9.

givningen kan då försöka att förklara hennes agerande utifrån desperation, rädsla eller självförsvar. Kvinnor som gärningspersoner placeras helst i offerrollen vare sig det är befogat eller inte och blir på så vis mindre hotfulla. Om de är offer är de inget hot varken mot omgivningen eller mot de traditionella föreställningarna om hur kvinnor ska vara.⁶⁷

3.4 Sammanfattning och reflektioner

Sammanfattningsvis kan det konstateras att kvinnor främst associeras med låg brottslighet, att kvinnor som gärningspersoner är ett undantag. Ett ännu tydligare undantag är kvinnor i förhållande till våldsbrott.⁶⁸ Den kriminologiska forskningen har historiskt sett utgått från just kvinnor som undantag till män. Forskningen har till stor del utgått från män som norm och om kvinnor inkluderats i studierna har de försökts fogas in i teorier som formats utifrån män. Modern forskning kan dock visa på att kön är en högst relevant variabel för att förutse sannolikheten för brottslighet och vilken typ av brottslighet som kan komma att begås.⁶⁹

Kvinnor passar generellt inte in i kategorin *idealisk gärningsman*.⁷⁰ Detta skulle kunna leda till att kvinnor inte tillskrivs gärningspersonskap i lika stor utsträckning som män. Konsekvenser av detta kan vara att polisen som utgångspunkt inte letar efter kvinnor som gärningspersoner när ett brott begåtts. Vidare kan det eventuellt påverka en domstols bedömning i skuldfrågan genom att kvinnor som åtalas inte ses som skyldiga då de inte ses som *idealiska gärningsmän*.

Slutligen kan det även konstateras att kvinnor eventuellt snarare associeras med offerskap än gärningspersonskap. Kvinnor kan anses vara offer för omständigheterna och det är därför som de begår brott.⁷¹ Genom att kvinnor

⁶⁷ Kordon och Wetterqvist (2010), s. 9.

⁶⁸ Se avsnitt 3.1.

⁶⁹ Se avsnitt 3.2.

⁷⁰ Se avsnitt 3.3.1.

⁷¹ Se avsnitt 3.3.2.

som gärningspersoner samtidigt ses som offer kan det vara svårt att se dem som fullt ansvariga för sina gärningar. Ett sådant resonemang skulle också kunna ha en inverkan på en domstols bedömning i skuld- eller påföljdsfrågan.

I nästa kapitel kommer framställningen att skifta fokus, från kvinnor som gärningspersoner i allmänhet till särskilt de kvinnor som begår sexualbrott mot barn.

4 Kvinnor som begår sexualbrott mot barn

Även om det i många år funnits bevis för att kvinnor sexuellt utnyttjar barn menar den brittiska psykologen Jacqui Saradjian att det är först i slutet av 1900-talet som samhället har börjat inse att detta faktiskt sker och därmed börjat att utforska ämnet.⁷² Detta kapitel kommer att redogöra för denna forskning som särskilt fokuserat på kvinnor som begår sexualbrott mot barn.

4.1 Förekomsten av kvinnor som begår sexualbrott mot barn

Det har i avsnitt 3.1. redogjorts för kriminalstatistik för kvinnor som gärningspersoner generellt. I detta avsnitt kommer statistik gällande specifikt kvinnor som begår sexualbrott mot barn att presenteras. Avsnittet syftar till att visa på förekomsten samt ge en inblick i eventuella skillnader mellan faktisk förekomst och vad som officiellt anmäls till myndigheterna för att illustrera en del av den problematik som finns gällande ämnet.

4.1.1 Svensk statistik

En redovisning från Rädda Barnens Pojkmottagning i Stockholm visar att 9 av 101 pojkar som kommit till behandling blivit utsatta för sexuella övergrepp av 8 olika förövare av kvinnligt kön.⁷³ Psykologerna Michael Larsson och Christina Warfvinge menar tillsammans med överläkaren Carl Göran Svedin att omkring en tiondel av alla förövare är kvinnor. Dock konstaterar de även att eftersom det finns så få studier kan förekomsten vara högre eller

⁷² Saradjian (1996), s. xiii.

⁷³ Svensson, B. (1998), s. 21.

lägre.⁷⁴ Enligt statistik från Brå från 2008 var 2 procent av de förövare, som anmäldes för våldtäkt mot barn, kvinnor.⁷⁵

En av de få svenska studier som finns har gjorts av Jenny Fällman och Sven-Åke Christianson. De presenterar i sin rapport från 1999 att mellan 1 januari 1990 och 30 juni 1994 fanns det 120 stycken polisanmälningar mot kvinnor för sexualbrott mot barn under 15 år. De 120 anmälningarna berörde 110 olika kvinnor. Av dessa 110 kvinnor blev 18 stycken åtalade. Vidare undersökte Fällman och Christianson registret över alla rättspsykiatriska undersökningar som gjorts i landet under den aktuella tidsperioden. Av det registret framkom det att ytterligare 4 kvinnor gjort sig skyldiga till sexuellt övergrepp mot barn under 15 år. Av de totalt 22 åtalade kvinnorna ogillades åtalet för 5 av dessa kvinnor. Sammantaget behandlade alltså Fällmans och Christiansons studie 17 kvinnor som åtalades och dömdes för någon form av sexuellt övergrepp mot barn under 15 år.⁷⁶

Undersökningen visade att majoriteten av de kvinnor som dömdes hade förgripit sig på sina egna biologiska barn samt att huvuddelen av offren i dessa fall var flickor. I de anmälda fallen var dock majoriteten av offren pojkar. Fällman och Christianson konstaterar att relativt få kvinnor åtalas och döms för sexuella övergrepp mot barn under 15 år. De menar dock att det finns anledning att anta att mörkertalet är stort då sexualbrott med kvinnor som förövare oftast är svåra att kartlägga.⁷⁷

4.1.2 Internationell statistik

Professorn och filosofie doktorn Myriam Denov presenterar i sin litteraturöversikt forskningsresultat från studier gjorda i Storbritannien, Kanada och USA. Studierna kan delas upp i dels fallstudier, dels självskattningar. Fallstudierna baseras på data som insamlats av staten och dess myndigheter.

⁷⁴ Larsson, Svedin och Warfvinge i Svedin och Banck (2002), s. 98.

⁷⁵ Brå-rapport 2011:6, s. 55.

⁷⁶ Fällman och Christianson (1999), s. 9.

⁷⁷ Ibid, s. 21.

Denov menar dock att det finns flera anledningar till att vara vaksam gällande data från fallstudier. För det första så reflekterar officiell kriminalstatistik främst synlig kriminalitet snarare än brott som sker i det dolda. Sexuella utnyttjanden sker ofta i hemmet vilket kan minska chansen att de kommer fram till myndigheterna. För det andra så finns det definierande faktorer inom straffrätten som påverkar ifall beteenden ses som ”kriminella” och om det kommer att synas i kriminalstatistiken. För det tredje så spelar professionella och organisatoriska praktiker in, till exempel vad som ses som ett brott av den individuella polisen eller vilka kulturer som finns inom myndigheten. För det fjärde bör det beaktas att en viss underrapportering troligtvis bidrar till låga officiella siffror. Särskilt komplicerande är underrapporteringen i fall av sexuellt utnyttjande av barn och än mer i fall med kvinnor som förövare. Med dessa faktorer i åtanke så visar en amerikansk studie utförd i 12 stater att mellan åren 1991-1996 så var 4 procent av förövarna kvinnor i fall av sexuella övergrepp mot barn. En kanadensisk studie fann att 1,2 procent av de sexualförbrytare som dömdes för brott mot barn, under åren 1876-1972, var kvinnor.⁷⁸

Självskattningar är som ovan nämnts en annan metod att samla in data med. Denov konstaterar att självskattningens nackdelar är att forskaren måste förlita sig helt på deltagarens svar. Svaren kan vara felaktiga eller otydliga på grund av under- eller överskattning eller oförmåga att minnas korrekt. Det finns även utrymme för misstolkningar av frågorna när det inte finns möjlighet till dialog eller förklaringar. Svaren kan även påverkas av hur frågorna utformas. Särskilt utformningen av frågor som gäller sexuella övergrepp som begås av förövare med kvinnligt kön kan påverka resultatet. Detta genom att om frågeformulären inte inkluderar ett brett spektrum av beteenden, så som mer diskreta beteenden, kan resultatet bli missvisande då offret eventuellt inte uppfattat beteendet som ett utnyttjande. Forskare har kommit fram till att det snarare bör ställas frågor om sexuella interaktioner eller upplevelser än om sexuellt utnyttjande och utsatthet beträffande förövare av kvinnligt kön. Flertalet studier på studenter visar på relativt höga

⁷⁸ Denov (2004), s. 10-11.

andelar av förövare av kvinnligt kön bland de som blivit sexuellt utnyttjade som barn. Till exempel visade en studie på 412 manliga studenter och 540 kvinnliga studenter att 7 procent av kvinnorna och 4,8 procent av männen blivit sexuellt utnyttjade som barn. Varav 10 procent av de utnyttjade kvinnorna och 60 procent av de utnyttjade männen svarat att de blivit utnyttjade av kvinnor. Olika självskattningar som gjorts av dömda sexualförbrytare visar på att mellan 42-59 procent av de som utsatts för sexuellt utnyttjande i barndomen utnyttjats av en kvinna.⁷⁹

Psykologen Hannah Ford redovisar statistik från brittiska ChildLine⁸⁰ som visar att året 2004/2005 ringde totalt 11 procent av inringarna om förövare av kvinnligt kön. Av 2 099 pojkar ringde 35 procent om förövare av kvinnligt kön, varav 17 procent av dessa ringde angående deras biologiska mödrar. Ford menar dock att många offer kan ha varit för unga för att kunna använda eller få tillgång till en telefon vilket skulle kunna haft en inverkan på de siffror som presenteras av organisationen. Vidare ställer sig Ford frågan om kvinnors övergrepp är sällsynta eller underrapporterade. I likhet med Denov konstaterar Ford att flertalet amerikanska studier visar på en högre förekomst av kvinnors övergrepp vid självskattningar än i officiellt anmälda fall. Ford menar att mörkertalet kan orsakas av att kvinnors övergrepp förnekas. En studie från 1993 visar att en del personer som utsatts för kvinnors övergrepp blev misstrodda eller anklagade för att ha fantiserat ihop händelserna av deras terapeuter. Då offren desperat ville ha hjälp sa tillslut några av dem att förövaren var en man. Andra studier visar på att offren själva försöker att förneka att de utsatts för övergrepp av kvinnor.⁸¹

Psykologen och filosofie doktorn Julia Hislop lyfter dock en viktig kritik gentemot statistik som presenteras från olika studier. Beroende på hur data om kvinnor som förbrytare är insamlad kommer procentantalet av kvinnor i sexualförbrytarpopulationen att påverkas. Till exempel kan en kvinna vara

⁷⁹ Denov (2004), s. 12-17.

⁸⁰ En telefonhjäplinje som kan användas av barn och ungdomar upp till 19 år.

⁸¹ Ford (2006), s. 9-14.

en förbrytare i en terapigrupp bestående av tio sexualförbrytare (10 procent) eller den enda sexualförbrytaren av kvinnligt kön av 100 manliga vars fall hamnat hos åklagaren för ett eventuellt åtal (1 procent). Sammanfattningsvis är studier som samlar information från olika källor inte direkt jämförbara. Försiktighet kan även behöva iaktas vid jämförandet av studier med samma källmaterial då till exempel det sexuella utnyttjandet kan ha definierats annorlunda i de olika frågeformulärens. Hislop menar att studiernas och statistikens främsta tillgång är deras förmåga att bekräfta att andelen sexualförbrytare som är kvinnor är betydligt högre än noll procent, vilket ofta antagits vara fallet tidigare.⁸²

4.2 Kvinnor som sexualförbrytare och deras tillvägagångssätt

Hislop menar att många individer har svårt att föreställa sig vilken typ av gärningar som kan begås av kvinnor som sexualförbrytare.⁸³ Detta avsnitt syftar till att redogöra för hur forskningen beskriver tillvägagångssätt hos kvinnor som förövare och vilka typer av övergrepp som begås.

Flera studier visar på att kvinnor som sexualförbrytare begår alla typer av sexualbrott mot barn. De rör sig i båda ändarna av spektrumet, från voyeurism⁸⁴ till penetrerande övergrepp. De penetrerande övergreppen kan vara orala, vaginala eller anala, där penetrationen sker med främmande objekt eller kroppsdelar.⁸⁵ Larsson, Svedin och Warfvinge konstaterar att kvinnor och män som förövare använder sig av samma taktiker för att få barnet medgörligt och för att undvika att barnet berättar för någon vad som försiggår. Förövaren utnyttjar att barnet är beroende av och har tillit gentemot dem, hotar att överge barnet eller ger barnet skulden för övergreppen.⁸⁶

⁸² Hislop (2001), s. 56-57.

⁸³ Ibid, s. 11.

⁸⁴ Att bli sexuellt upphetsad av att i hemlighet iaktta andras nakenhet eller sexuella umgängen.

⁸⁵ Ford (2006), s. 25-26; Hislop (2001), s. 11-13.

⁸⁶ Larsson, Svedin och Warfvinge i Svedin och Banck (2002), s. 98.

Denov har genomfört en egen studie med personer som under barndomen blivit utsatta för sexuella övergrepp av kvinnor. I studien delades övergreppen in i tre olika grader av allvarlighet: svår, medelsvår och mild. Exempel på svåra övergrepp var samlag, vaginal och/eller anal penetration (med objekt eller fingrar), oralsex eller att tvingas att utföra ovannämnda handlingar med en tredje part. Medelsvåra sexuella övergrepp bestod av kontakt mellan könsorgan och smekningar (utan penetration) samt simulerade samlag. Milda sexuella övergrepp inkluderade handlingar så som sexuella kyssar och sexuella inviter eller förfrågningar. 60 procent av de 15 deltagarna rapporterade att de blivit utsatta för svåra sexuella övergrepp och de resterande 40 procenten för medelsvåra övergrepp. Även om flera deltagare hade upplevt handlingar som definierades som milda övergrepp, så hade ingen av deltagarna blivit utsatta för endast milda sexuella övergrepp.⁸⁷ Vidare rapporterade 20 procent av deltagarna att fysiskt våld ofta var en väsentlig del av de sexuella övergreppen.⁸⁸

En del kvinnor begår sexualbrott självständigt medan andra begår övergrepp mot barn tillsammans med en annan förövare. Det har dokumenterats ett flertal gånger att ett barn utnyttjats sexuellt av kvinnor i sällskap med män som medbrottslingar. De sexuella övergreppen kan i sådana fall bestå av alla de former av sexuella handlingar som kvinnor kan begå mot ett barn, likväl som andra former av sexuella handlingar med de män som är medförövare. Medbrottslingar kan också tvinga barnen att begå sexuella handlingar gentemot varandra, att titta på sexuella aktiviteter eller bli iaktagna av andra när barnen utnyttjas sexuellt. Till exempel kan kvinnor hålla fast barnet medan partnern utför de sexuella handlingarna, utan att kvinnor själv utför de sexuella handlingarna.⁸⁹ Denna typ av övergrepp fanns det exempel på i Christiansons och Fällmans studie där en kvinna hållit fast dottern vid övergreppen och demonstrerat för dottern hur hon skulle tillfredsställa maken.⁹⁰

⁸⁷ Denov (2004), s. 133.

⁸⁸ Ibid, s. 140.

⁸⁹ Hislop (2001), s. 16-17.

⁹⁰ Fällman och Christianson (1999), s. 14.

Forskning visar på att den andra förövaren nästan alltid är en manlig partner som har ett sexuellt förhållande med kvinnan. Enligt Hislop och Saradjian visar forskningen även att det i många, men inte i alla fall, är så att kvinnan har blivit tvingad till de sexuella handlingarna mot barnen av den manliga partnern. Vidare beskriver Hislop och Saradjian det som att kvinnan är en motvillig deltagare, särskilt i början. I en del fall kan hon dock senare gå vidare till att självständigt förgripa sig på offer. Det har dokumenterats flera fall där kvinnor utnyttjat barn sexuellt tillsammans med manliga medbrottslingar som jämlikar.⁹¹ Ford anser att den faktiska utsträckningen av män som tvingar förövare av kvinnligt kön att utföra övergreppen är oklar. Samtidigt menar Ford att det kan vara enklare att acceptera att kvinnor utnyttjar barn sexuellt om omgivningen föreställer sig att dessa kvinnor har blivit tvingade till detta av män.⁹² Minst ett fall har dokumenterats där en kvinna tvingade sin make att våldta en 14-årig flicka medan kvinnan tittade på.⁹³

En del av de kvinnor som åtalas för sexualbrott har dock inte haft någon direkt kontakt med offren. De kan istället ha tillåtit någon annan att sexuellt utnyttja barnet. Somliga ordnar fram barn till en manlig partner eller tillåter honom att sexuellt utnyttja kvinnans egna barn. Kvinnorna kan även prostituera barn eller tillhandahålla dem för pornografiska bilder.⁹⁴

Hislop menar att en av anledningarna till att kvinnor inte uppmärksammas av myndigheter är att deras sexuella aktiviteter med barn kan förklaras som en del av omvårdnaden. Kvinnor kan sexualisera aktiviteter så som badning, nattning, påklädning och toalettbesök. Hislop anser vidare att det ibland kan vara svårt att dra en tydlig linje mellan vad som utgör olämpliga beröringar av ett barn, särskilt när personen som utför beröringen är en kvinna. I en del fall kan sexualiserade aktiviteter som sker som en del av omvårdnaden vara en del av ett mönster som inkluderar mer direkta former av sexuella över-

⁹¹ Hislop (2001), s. 16-17; Saradjian (1996), s. 3.

⁹² Ford (2006), s. 47 och 49

⁹³ Saradjian (1996), s. 150-152.

⁹⁴ Hislop (2001), s. 19; Jfr resultatet av studien i Fällman och Christianson (1999), s. 11-14.

grepp. I andra fall kan de sexuella aktiviteterna vara begränsade till att bestå av de som är förklädda som en del av omvårdnaden.⁹⁵

4.3 Hur omgivningen (inte) uppfattar kvinnor som begår sexualbrott mot barn

I en studie undersöker Denov hur bland annat poliser och psykiatriker uppfattar kvinnor som sexualbrottslingar. Resultatet från denna studie visar på att båda yrkesgrupperna uppfattar kvinnor som förövare som varande sexuellt passiva och ofarliga. Vidare anses kvinnor inte var lika farliga som män, att de är avvikande och onormala samt att de inte kan ses som lika ansvariga för sina sexualbrott på grund av en avsaknad av uppsåt. Denov menar att den största skillnaden mellan yrkesgrupperna var att psykiatrikerna konstruerade kvinnor som sexualförbrytare utifrån uppfattningar om psykos och mental ohälsa, medan poliserna beskrev förövarna som sexuellt okontrollerade och oärliga. Denna skillnad kan dock förklaras med att uppfattningarna verkar spegla yrkesgruppernas kulturella kontext, den yrkeserfarenhet och de informella normer som finns inom ramen för deras arbeten. Från denna studie drar Denov slutsatsen att det existerar en förnekelsekultur gällande att uppmärksamma kvinnor som sexualbrottslingar och att inse hur pass allvarliga deras gärningar är.⁹⁶

Saradjian beskriver det som att samhällets konstruktion av feminiteter innebär att kvinnor som begår sexualbrott mot barn går emot den roll som omgivningen tilldelat dem. Följaktligen försöker omgivningen förneka att övergreppen faktiskt sker eller när de väl sker, försöker omgivningen hitta en förklaring till detta. Kvinnors sexuella övergrepp kan ofta förklaras bort med att kvinnor är naturligt fysiskt närmare barn. Särskilt mödrar konstrueras som en särskild och ”renare” form av feminitet och som i princip asexuella. Enligt Saradjian kan det uppstå förvirring gällande om beröringen

⁹⁵ Hislop (2001), s. 14-15.

⁹⁶ Denov (2004), s. 176.

av ett barn är inom ”normala gränser” eller ett övergrepp då kvinnor i vår kultur kan anses ha ett större spelrum gällande fysisk kontakt med barn än vad män anses ha.⁹⁷ Även Ford konstaterar att det kan finnas svårigheter med att definiera det sexuella utnyttjandet särskilt när det kommer till kvinnor som gärningspersoner. Likt Saradjians resonemang anser Ford att dessa svårigheter kan bero på att kvinnors beteende är mer troligt att ses som kärleksfullt än avsiktligt utnyttjande.⁹⁸

Vidare menar Saradjian att när det inte finns något annat alternativ än att acceptera att en kvinna har utnyttjat ett barn sexuellt hittar omgivningen sätt att förminska hennes ansvar för sina handlingar. Antingen kan anledningen vara att hon tvingats av en man eller om kvinnan är en ensam förövare kan beteendet ursäktas av att kvinnan på något vis inte befann sig i ett ” normalt tillstånd”. Som exempel kan hon sägas vara psykiskt sjuk, ha låg intelligens eller varit påverkad av någon substans.⁹⁹ Denna syn har stöd i tidig akademisk litteratur från 1980-talet om kvinnor som utnyttjar barn sexuellt. Det bör dock inte dras några generella slutsatser från dessa tidiga fallstudier då det ofta är de mest psykiskt avvikande kvinnorna som uppmärksammas av myndigheterna. Saradjian framhåller emellertid att det inte finns någon tvekan om att en del av de kvinnor som förgriper sig sexuellt på barn har en psykisk störning eller ett substansberoende. Det som måste uppmärksammas är att ingen form av förändrad medvetenhet som dessa kvinnor upplever kan sägas vara anledningen till att kvinnor begår sexuella övergrepp mot barn. Saradjian menar att det är en konstruktion som skapats för att distansera oss själva, våra mödrar, systrar och döttrar från kvinnor som begår sådana hemskheter. Forskning visar att majoriteten av kvinnor som diagnostiseras med en psykisk störning eller ett substansberoende inte förgriper sig på barn. Likaså har majoriteten av kvinnorna som begår sexualbrotten inte nå-

⁹⁷ Saradjian (1996), s. 2; Se även Hislop (2001), s. 41-43 och Fällman och Christanson (1999), s. 8.

⁹⁸ Ford (2006), s. 14.

⁹⁹ Jfr Kordon och Wetterqvists resonemang som presenterats i avsnitt 3.3.2.

gon psykisk störning eller är påverkade av någon substans vid gärningstillfällena.¹⁰⁰

Hislop menar att ett flertal faktorer samspelar och konstituerar ett cirkelproblem som hindrar forskningen kring och hanteringen av kvinnor som begår sexualbrott mot barn. De som utsätts för brotten tenderar att inte att anmäla eller berätta om övergreppen. Det kan till exempel bero på att offren har svårt att se skillnad på övergrepp och handlingar som accepteras i samhället. Vidare tror samhället som helhet inte att kvinnor kan vara förövare baserat på stereotyper som framställer kvinnor som asexuella och naturligt beskyddande, vilket gör det svårare att bli trodd i fall där sexuella övergrepp påstås ha begåtts av en kvinna. Hislop lyfter även upp det faktum att kvinnorörelsen har utvecklat förståelsen för sexuella övergrepp som begås av män, men att en överdriven användning av förklaringsmodeller för just den typen av övergrepp även kan hindra igenkänningen av förövare av kvinnligt kön. Sammanfattningsvis så ses kvinnor eventuellt inte som möjliga förövare, vilket kan leda till att berättelser om sexuella övergrepp som utförts av kvinnor inte blir trodda. I sin tur kan avsaknaden av trodda berättelser eller anmälningar leda till uppfattningen att kvinnor inte kan vara sexualförbrytare.¹⁰¹

4.4 Sammanfattning och reflektioner

Sammanfattningsvis kan det konstateras att det enligt statistiken förekommer fall där kvinnor begår sexualbrott mot barn, om än att de verkar vara i klar minoritet i förhållande till de manliga förövarna. Dock förefaller det finnas ett visst mörkertal då självskattningar visar på betydligt större andelar av förövare av kvinnligt kön än vad som presenteras genom officiella rapporter och polisanmälningar.¹⁰² Detta mörkertal kan bland annat bero på hur samhället har konstruerat femininiteter och hur kvinnor bör agera. Denna

¹⁰⁰ Saradjian (1996), s. 3; Se dock resultatet av studien i Fällman och Christianson (1999), s. 15.

¹⁰¹ Hislop (2001), s. 49.

¹⁰² Se avsnitt 4.1.

konstruktion och förnekelsen av ett beteende som avviker från konstruktionen kan resultera i att övergrepp som begås av kvinnor är mindre synliga, dels för att offren inte berättar om dem, dels genom att omgivningen inte ser dem. Övergreppen kan till exempel förkläs som en del av omvårdnaden av mindre barn då en del fysisk kontakt mellan mamma och barn ses som naturligt.¹⁰³

Forskningen som presenteras i avsnitt 4.2. visar dock på att kvinnor som förövare även kan begå mycket grova övergrepp. Vidare konstaterar forskarna att kvinnor både kan begå brotten tillsammans med en man eller på egen hand. Eventuellt kan det vara lättare för samhället att acceptera kvinnors brottslighet om denna förklaras av att kvinnorna tvingats till den av en man. Detta resonemang kan liknas vid det som förs av Kordon och Wetterqvist gällande att kvinnor ses som ett offer även när de är gärningspersonen.¹⁰⁴

Slutligen kan det alltså konstateras att forskarna verkar vara överens om att kvinnor som förövare ofta inte uppmärksammas och detta bland annat på grund av de föreställningar som finns i samhället kring kvinnor och feminiteter. Som tidigare nämnts bör det dock noteras att den forskning som presenterats ovan inte nödvändigtvis speglar samhället idag då den bygger på studier gjorda för flera år sedan. I följande kapitel kommer en mer aktuell studie göras av svenska rättsfall för att se närmare på hur kvinnor som åtalas för sexualbrott mot barn framställs i rättstillämpningen.

¹⁰³ Se avsnitt 4.2.

¹⁰⁴ Jfr avsnitt 3.3.2.

5 Kvinnor som gärningspersoner i rättstillämpningen – en analys

I detta kapitel görs en diskursanalys av de framtagna rättsfallen för att undersöka hur kvinnor som åtalas för sexualbrott mot barn konstrueras som gärningspersoner i rättstillämpningen. Kapitlet inleds med ett avsnitt innehållande en redogörelse för rättsfallsstudiens urvalsprocess och en beskrivning av hur den diskursanalytiska metoden har använts. Avsnitt 5.2 består av översiktliga presentationer av samtliga av de studerade rättsfallen. Sedan avslutas kapitlet med en redogörelse för de huvuddiskurser som har kunnat urskiljas i det undersökta materialet.

5.1 Urval av rättsfall och metod

De domar som presenteras har hämtats från *Karnov Groups* juridiska rättsfallsdatabas. Sökorden som använts är *sexualbrott + barn*. Detta har resulterat i ett omfattande material då fritextsökningen ger samtliga domar där orden *sexualbrott* och *barn* förekommer, följaktligen presenteras även fall där åtalet inte nödvändigtvis gäller sexualbrott mot barn. Sökorden har ändå valts för att i största möjliga mån finna de fall som är relevanta för studien.

Sökperioden har avgränsats i tid från januari 2015 fram till oktober 2018. Målet var att använda så aktuella domar som möjligt, men att samtidigt samla ihop tillräckligt många domar för att kunna utföra en substantiell analys utifrån den tidsrymd och det utrymme som utgör ramarna för uppsatsen. Det har inte gjorts någon geografisk begränsning av resultatet. För att kunna identifiera de fall där kvinnor står åtalade har den näst sista siffran i den

tilltalades personnummer använts.¹⁰⁵ Någon annan könsidentitet har inte framkommit under genomläsningen av de funna fallen och följaktligen har de tilltalades juridiska kön använts som utgångspunkt. Utifrån ovanstående kriterier har sökningen genererat fem hovrättsdomar och nio tingsrättsdomar, vilka samtliga har lästs igenom för närmare analys.

De 14 olika domarna har lästs igenom upp till tre gånger för att sedan analyseras med hjälp av den diskursanalytiska metoden.¹⁰⁶ Fokus har legat på att identifiera hur den tilltalade kvinnan beskrivs i rollen som gärningsperson. Detta görs utifrån domstolarnas argumentation, det som lyfts i domarna gällande hur kvinnorna beskriver sig själva samt det aktuella händelseförloppet. Hur de tilltalade kvinnorna beskrivs av målsäganden har också tagits i beaktning. Slutligen har även språket kring eventuella medtilltalade och målsägande studerats utifrån hur detta reflekterar på den tilltalades handlingar. I avsnittet används citat för att exemplifiera de mönster som ansetts återfinnas. Detta för att konkret visa vad de presenterade, subjektiva tolkningarna utgår ifrån.¹⁰⁷

5.2 De analyserade rättsfallen

Nedan kommer de fall som analyserats att presenteras i korthet genom en redogörelse för bakgrunden till målen samt en sammanfattning av domstolarnas bedömning och domslut. Fallen presenteras i kronologisk ordning, från den äldsta domen (från juni 2015) till den senaste (från oktober 2018).

5.2.1 Stockholms tingsrätt, mål nr B 16050-14

I målet stod fyra män åtalade tillsammans med en 47-årig kvinna (HB) för bland annat barnpornografibrott, grov våldtäkt mot barn respektive stämpling till grov våldtäkt mot barn. HB förnekade brott. Hon ska ha varit i en

¹⁰⁵ Skatteverket, <<https://skatteverket.se/privat/folkbokforing/personnummerochsamordningsnummer.4.3810a01c150939e893f18c29.html>>, besökt 2018-11-16.

¹⁰⁶ Se avsnitt 1.5.2 för en närmare redogörelse för diskursanalys i allmänhet.

¹⁰⁷ Jfr Bergström och Ekström i Boréus och Bergström (2018), s. 290.

relation med en av de medtilltalade (MV) och denna relation ska ha innefattat att MV gav HB olika uppdrag. Ett av uppdragen ska ha varit att införskaffa flickor åt honom. Genom detta uppdrag fick HB kontakt med en av de andra tilltalade männen (AH) som i sin tur skickade barnpornografiskt material till HB föreställande den 13 år gamla målsäganden. HB framhöll att hon lagt bilderna i datorns ”papperskorg” och även raderat Skype-konversationen med AH.¹⁰⁸

Åklagaren lade ned åtalet gällande stämpling till grov våldtäkt mot barn. Vidare ogillade tingsrätten åtalet gällande barnpornografibrott mot HB eftersom domstolen ansåg att enbart det faktum att HB inte tömt datorns papperskorg inte kunde medföra att det ansågs visat att papperskorgen använts som ett lagringsutrymme för bilderna. Vid en samlad bedömning kunde rätten inte finna det klarlagt att HB haft uppsåt att lagra och därmed inneha de barnpornografiska bilderna.¹⁰⁹

5.2.2 Göta hovrätt, mål nr B 2753-16; Jönköpings tingsrätt, mål nr B 1815-16

Den 39-åriga kvinnan (MB) stod åtalad för sexuellt övergrepp mot barn i ett fall (14 oktober 2015) och våldtäkt mot barn i två fall (12 respektive 26 maj 2016). Målsäganden var 13 och 14 år vid gärningstillfällena. MB förnekade sexuellt övergrepp mot barn samt ett fall av våldtäkt mot barn, men erkände ett fall av sexuellt utnyttjande av barn då hon haft vaginalt samlag med målsäganden samt sugit på dennes penis.¹¹⁰

Bakgrunden till målet bestod i att MB och målsäganden kommit i kontakt med varandra hösten 2015 via internet. Efter det hade de kontakt via bland annat chattmeddelanden och telefon. De träffades också vid några tillfällen. Vid tillfället för den av MB erkända gärningen (26 maj 2016) var även målsägandens kompis med hemma i MB:s lägenhet. Vid det tillfället gjorde

¹⁰⁸ Stockholms tingsrätt, B 16050-14.

¹⁰⁹ Ibid.

¹¹⁰ Jönköpings tingsrätt, B 1815-16.

målsäganden och hans kompis en ljudinspelning av händelsen och polisanmälde MB genom att ringa polisen från MB:s bostad direkt efter händelsen.¹¹¹

Tingsrätten dömde MB för det brott hon hade erkänt (26 maj 2016), men bedömde det som våldtäkt mot barn. Detta med hänsyn till ålderskillnaden mellan MB och målsäganden, att målsäganden endast var 14 år och 2 månader vid händelsen samt att det inte var fråga om en ömsesidig kärleksrelation. Vidare frikändes MB från de brott hon förnekade eftersom tingsrätten inte fann bevisningen tillräcklig för att åtalet i denna del skulle vara styrkt.¹¹²

Hovrätten ändrade dock tingsrättens dom på så sätt att det som tingsrätten bedömt som våldtäkt mot barn (26 maj 2016) ansågs vara sexuellt utnyttjande av barn, samt att MB även dömdes för sexuellt utnyttjande av barn gällande händelsen den 12 maj 2016. Rubriceringarna motiverades av att de sexuella handlingarna varit helt frivilliga från målsägandens sida. Hovrätten menade att varken avsaknaden av ett kärleksförhållande eller en fast relation, eller den stora ålderskillnaden kunde utesluta att gärningarna rubricerades som sexuellt utnyttjande av barn.¹¹³

5.2.3 Svea hovrätt, mål nr B 2676-17; Södertörns tingsrätt mål nr B 15471-16

En 44-årig kvinna (MG) stod åtalad för tre fall av våldtäkt mot barn, upprepade fall av sexuellt övergrepp mot barn samt sexuellt ofredande. Det sexuella ofredandet skulle bland annat ha bestått i att MG skickat upprepade sms med sexuell innebörd till den 13-åriga målsäganden. MG förnekade samtliga gärningar.¹¹⁴

¹¹¹ Jönköpings tingsrätt, B 1815-16.

¹¹² Ibid.

¹¹³ Göta hovrätt, B 2753-16.

¹¹⁴ Södertörns tingsrätt, B 15471-16.

Bakgrunden till målet var att målsäganden och hans syster tillbringade en del tid hos MG. Där lekte de med hennes son, hittade på olika aktiviteter tillsammans samt övernattade ibland. MG beskrev det som att hon agerat som en extraförälder åt syskonparet.¹¹⁵

Tingsrätten ogillade åtalet gällande våldtäkt mot barn och sexuellt övergrepp mot barn. Detta motiverades med att den stödbevisning som åberopats inte gav sådant stöd till målsägandens berättelse att det kunde anses styrkt att det gått till på det vis som åklagaren påstått. Det ansågs därmed inte ställt utom rimlig tvivel att MG gjort sig skyldig till dessa gärningar. MG dömdes dock för sexuellt ofredande då tingsrätten ansåg det som uteslutet att någon annan än MG skickat de i målet åberopade meddelandena till målsäganden. Vidare fann tingsrätten att MG måste varit medveten om att innehållet i meddelandena (till exempel anspelningar på sex) kunde komma att uppfattas som kränkande.¹¹⁶

Av hovrätten dömdes dock MG även för ett fall av våldtäkt mot barn. Till skillnad från tingsrätten fann hovrätten att målsägandens berättelse hade ett starkt stöd i den övriga bevisningen. Hovrätten menade att bevisningen inte medgav någon annan slutsats än att det hade förekommit sexuella aktiviteter mellan MG och målsäganden av de slag som målsäganden beskrivit.¹¹⁷

5.2.4 Kalmar tingsrätt, mål nr B 115-18

Målet rörde en 20-årig kvinna (MJ) som stod åtalad för våldtäkt mot barn och sexuellt övergrepp mot barn. Det var två pojkar i åldrarna 13-14 år som var målsägande. Gärningarna skulle ha skett vid ett flertal tillfällen och bestått av vaginala och orala samlag samt beröringar av varandras könsorgan. MJ förnekade brott.¹¹⁸

¹¹⁵ Svea hovrätt, B 2676-17.

¹¹⁶ Södertörns tingsrätt, B 15471-16.

¹¹⁷ Svea hovrätt, B 2676-17.

¹¹⁸ Kalmar tingsrätt, B 115-18.

MJ och de två målsäganden lärde känna varandra via gemensamma bekanta. De brukade umgås hemma hos MJ. Målsäganden redogjorde för att MJ brukade bjuda ungdomarna på alkohol, medan MJ förnekade att detta var något som förekom. De sexuella aktiviteterna ska sedan ha skett hemma hos MJ vid ett flertal tillfällen med de båda målsägandena. MJ menade att de endast haft en vänskaplig relation.¹¹⁹

Tingsrätten fann att en samlad bedömning av de båda målsägandenas berättelser, andra vittnesmål och konversationer på sociala medier gav att MJ vid flera tillfällen genomfört de sexuella handlingar som åklagaren påstått. MJ dömdes för sexuellt övergrepp mot barn gällande beröringarna av könsorgan, men de vaginala och orala samlagen rubricerades som sexuellt utnyttjande av barn. Detta motiverade tingsrätten med att ålderskillnaden mellan parterna ansågs som ringa, att samlagen var helt frivilliga från målsägandenas sida samt att båda parter tycktes ha tagit initiativet till den sexuella samvaron.¹²⁰

5.2.5 Linköpings tingsrätt, mål nr B 3049-17

I detta mål stod en 16-årig kvinna (LG) åtalad för våldtäkt mot barn, vilket skulle ha skett vid upprepade tillfällen mot den 13 år gamla målsäganden. LG förnekade brott samt menade att rätten skulle tillämpa ansvarsfrihetsbestämmelsen i 6 kap. 14 § BrB.¹²¹

Målsäganden och LG träffades genom en klasskamrat och blev sedan tillsammans. Ett par veckor in i förhållandet inledde de en sexuell relation. LG var medveten om målsägandens ålder. Målsägandens mamma samt hans familjehemsmamma menade att målsäganden efter en tid började bete sig illa mot familjen och att det gick sämre för honom i skolan. Efter en tid be-

¹¹⁹ Kalmar tingsrätt, B 115-18.

¹²⁰ Ibid.

¹²¹ Linköpings tingsrätt, B 3049-17.

stämde sig därför målsägandens mamma att polisanmäla LG. Drygt en månad efter polisanmälan gjorde målsäganden slut med LG.¹²²

Tingsrätten ansåg det vara klarlagt att LG och målsäganden haft vaginala samlag vid ett flertal tillfällen. Domstolen konstaterade vidare att målet inte visade annat än att två ungdomar, den ena 13 år och den andra 16 år, haft frivilliga samlag med varandra och fann därför att en samlad bedömning gav att brotten var att ses som mindre allvarliga och därmed kunde bedömas som sexuellt utnyttjande av barn. Dock ogillades åtalet då tingsrätten fann att omständigheterna varit sådana att 6 kap. 14 § BrB var tillämplig. Detta motiverades med att samlagen till synes skett helt frivilligt samt att parterna ansågs stått varandra mognadsmässigt nära.¹²³

5.2.6 Svea hovrätt, mål nr B 6121-18; Södertörns tingsrätt, mål nr B 3289-18

En 23-årig kvinna (FV) stod åtalad för två fall av våldtäkt mot barn och ett fall av sexuellt övergrepp mot barn. Målsäganden var en 13 år gammal pojke. FV förnekade samtliga gärningar.¹²⁴

FV var en vän till målsägandens familj som bodde tillfälligt hemma hos dem när hon var på besök i Sverige. Enligt målsäganden ska de under en helg haft vaginalt och analt samlag samt att FV förmått honom att beröra hennes könsorgan. FV menade att inget av detta skett. Efter att målsäganden berättat om händelserna för familjen gjorde de en polisanmälan.¹²⁵

Tingsrätten dömde FV för två fall av våldtäkt mot barn samt ett fall av sexuellt övergrepp mot barn då rätten fann att åklagarens bevisning var stark. Enligt tingsrätten kunde det genom den återopade utredningen ställas utom rimligt tvivel att FV gjort sig skyldig till de påstådda gärningarna. Samlagen

¹²² Linköpings tingsrätt, B 3049-17.

¹²³ Ibid.

¹²⁴ Södertörns tingsrätt, B 3289-18.

¹²⁵ Ibid.

bedömdes som frivilliga, men rubricerades som våldtäkt mot barn. Detta eftersom målsäganden inte ansågs befinna sig nära gränsen för sexuell självbestämmanderätt och att målsäganden inte ansågs ha utvecklat sin sexualitet längre än vad som ansågs adekvat för hans ålder. Därtill hade parterna inte haft någon närmare relation till varandra.¹²⁶

Hovrätten frikände dock FV från ansvar gällande samtliga gärningar. Domstolen ansåg inte att den bevisning som åklagaren åberopat var tillräcklig för en fällande dom. Hovrätten menade att det fanns svagheter i målsägandens berättelse och att det inte kunde ställas utom rimligt tvivel att FV begått de gärningar som åtalet omfattade.¹²⁷

5.2.7 Borås tingsrätt, mål nr B 78-18

Målet rörde en 18-årig kvinna (TA) som stod åtalad för att vid upprepade tillfällen sexuellt utnyttjat ett barn genom att ha samlag med målsäganden när han var 14 år. TA erkände gärningarna.¹²⁸

TA och målsäganden lärde känna varandra genom en vän. Efter två månader blev de ett par. TA bodde även en tid hemma hos målsäganden. Inledningsvis menade TA att hon trodde att målsäganden var 17 år eftersom hans vänner sagt detta. Målsäganden ska dock senare ha berättat att han var under 15 år. Trots detta valde TA att fortsätta relationen eftersom de var kära. TA blev senare oplanerat gravid och födde deras barn. Efter att parterna avslutat relationen blev TA polisanmäld.¹²⁹

Tingsrätten dömde TA för sexuellt utnyttjande av barn då det ansågs utrett att hon vid upprepade tillfällen haft samlag med målsäganden. TA:s erkännande hade stöd i både målsägandens och hennes egen berättelse.¹³⁰

¹²⁶ Södertörns tingsrätt, B 3289-18.

¹²⁷ Svea hovrätt, B 6121-18.

¹²⁸ Borås tingsrätt, B 78-18.

¹²⁹ Ibid.

¹³⁰ Ibid.

5.2.8 Hovrätten för Västra Sverige, mål nr B 3829-18; Uddevalla tingsrätt, mål nr B 2850-17

En 30-årig kvinna (SJ) och en 31-årig man (JF) stod åtalade för bland annat grov våldtäkt mot barn och grovt barnpornografibrott. JF erkände våldtäkt av normalgraden vid två tillfällen tillsammans och i samförstånd med SJ. Han förnekade övriga påståenden om våldtäkt mot barn, andra sexuella övergrepp mot målsäganden samt barnpornografibrott. SJ erkände att hon tillsammans och i samförstånd med JF vid 27 tillfällen utfört olika handlingar som var jämförliga med samlag med målsäganden. Hon erkände även att hon tillsammans och i samförstånd med JF framställt och innehåft barnpornografi.¹³¹

Målsäganden fick kontakt med JF när hon var åtta eller nio år då han arbetade på fritids på hennes skola. Senare utsågs JF till målsägandens kontaktperson med avsikten att han skulle hjälpa henne med läxläsning. Målsäganden bodde även hemma hos JF och SJ var tredje helg och var hemma hos dem två kvällar i veckan. När målsäganden var nio eller tio år började det med att SJ tog fotografier på målsäganden. Succesivt blev målsäganden alltmer lättklädd på bilderna. SJ ska sedan ha sexuellt förgripit sig på målsäganden, vilket också dokumenterats med film och bild. Enligt SJ ska hon ha utfört övergreppen på uppdrag av JF, vilket han förnekat. JF ska ha varit närvarande vid en del av dessa tillfällen. Utöver det ska han även ha genomfört vaginala och orala samlag med målsäganden vid upprepade tillfällen. Övergreppen ska ha pågått under mer än två års tid.¹³²

Tingsrätten fann att de uppgifter som målsäganden lämnat hade ett mycket starkt stöd av bildmaterialet och att hennes uppgifter följaktligen skulle sättas före de tilltalades uppgifter. Övergreppen bedömdes som grova då de bland annat involverade våld och tvång, de tilltalade hade ett fostrande ansvar för målsäganden samt att en del av övergreppen utfördes gemensamt av

¹³¹ Uddevalla tingsrätt, B 2850-17.

¹³² Ibid.

de tilltalade. Både SJ och JF dömdes för grov våldtäkt mot barn och grovt pornografibrott av tingsrätten.¹³³

Utöver de brott som tingsrätten dömt för dömdes hovrätten även SJ och JF för grovt sexuellt övergrepp mot barn då rätten fann att det var visat att de även utfört sexuella handlingar som inte varit jämförliga med samlag. Därtill dömdes JF för medhjälp till grov våldtäkt mot barn samt grovt sexuellt övergrepp mot barn. Detta eftersom hovrätten ansåg att JF haft en så pass aktiv och pådrivande roll i förhållande till merparten av SJ:s brottslighet.¹³⁴

5.2.9 Svea hovrätt, mål nr B 8041-18; Uppsala tingsrätt, mål nr B 2359-18

Detta mål rörde en 29-årig kvinna (HJ) som stod åtalad för två fall av våldtäkt mot barn samt barnpornografibrott. Målsäganden var HJ:s dotter som vid gärningstillfällena var mellan nio till elva år gammal. HJ förnekade gärningarna och menade att hon i vart fall saknat uppsåt eftersom hon inte varit medveten om att hon skulle ha begått de påstådda gärningarna.¹³⁵

Bakgrunden till målet var att målsägandens pappa anmälde till polisen att han mottagit bilder respektive filmer av sexuell natur med HJ och målsäganden. En bild visade oralsex mellan en kvinna och ett barn, medan övrigt material kunde beskrivas som poseringsbilder och filmer av ett barn tagna i ett badrum. Målsäganden har sedan under förhör lämnat detaljerade uppgifter om de handlingar som hennes mamma utfört respektive förmått dottern att utföra. Vidare berättade målsäganden att hennes mamma filmat henne i ett badrum. HJ menade att hon varit utsatt för svart magi alternativt någon form av hypnos vid de påstådda gärningstillfällena och saknade därför minnesbilder. Enligt HJ var det hennes före detta partner som påverkat henne.

¹³³ Uddevalla tingsrätt, B 2850-17.

¹³⁴ Hovrätten för Västra Sverige, B 3829-18.

¹³⁵ Uppsala tingsrätt, B 2359-18.

Utredningen visade att det var denne före detta partner som skickat materialet till målsägandens pappa.¹³⁶

Tingsrätten dömde HJ för våldtäkt mot barn samt barnpornografibrott i enlighet med åtalet. Rätten fann att det genom målsägandens berättelse, som fick stöd av vad hennes familjehemsförälder berättat, fick anses utrett att HJ förgripit sig på målsäganden. Vidare kunde HJ enligt tingsrätten ses rigga inspelningsenheten på de aktuella filmerna och domstolen ansåg att det framgick att det var fråga om ett högst medvetet agerande av HJ.¹³⁷

HJ dömdes även av hovrätten för våldtäkt mot barn och barnpornografibrott. Tingsrättens dom ändrades dock på så sätt att HJ endast dömdes för ett fall av våldtäkt mot barn. Hovrätten konstaterade att målsäganden varit osäker i fråga om antalet övergreppstillfällen, följaktligen kunde det inte uteslutas att handlingarna skett vid ett och samma tillfälle. Det fanns inte heller någon annan bevisning som gav tillräckligt stöd för att målsäganden blivit utsatt för de påstådda gärningarna vid mer än ett tillfälle.¹³⁸

5.3 Huvuddiskurserna

En dom består av ett domslut samt domskälen som motiverar domslutet. Domskälen, eller grunderna, redogör för de olika parternas berättelser och rätten utvärderar sedan den information som presenterats. Ulrika Andersson, universitetslektor och docent i straffrätt framhåller tillsammans med Monika Edgren, professor i genusvetenskap och docent i historia, att berättelserna som presenteras i domarna representerar rättens konstruktion av vad som sagts i rättegångssalen. Domstolen presenterar sin egen berättelse och argumentationslinje för att uppvisa domslutets logik och stringens utifrån den gällande rättens uppställda ramar. Baserat på parternas berättelser redogör rätten för bakgrunden till fallet genom att beskriva den aktuella händelsen

¹³⁶ Uppsala tingsrätt, B 2359-18.

¹³⁷ Ibid.

¹³⁸ Svea hovrätt, B 8041-18.

utifrån tid och rum. Andersson och Edgren benämner detta som *background narratives* [bakgrundsnarrativ]. Den del av domen där domstolen gör en rättslig bedömning för att sedan komma fram till ett domslut benämns som *assessment narrative* [bedömningsnarrativ]. Ett bedömningsnarrativ kan till exempel utgöras av domstolens argumentation gällande rubricering av brottet, resonemang kring uppsåt och potentiella påföljder.¹³⁹

I denna analys presenteras citat både från domstolarnas bakgrunds- och bedömningsnarrativ. Vidare har fokus legat på att utifrån dessa narrativ identifiera de passager som kan sägas beskriva eller tillskriva de tilltalade egenskaper i form av gärningspersoner. De diskurser som identifierats är *den sårbara gärningspersonen, den aktiva och ansvariga gärningspersonen* samt *den pådrivande ”mannen”*. I en del av domarna återfinns även kombinationer av dessa diskurser. En närmare redogörelse för nu angivna diskurser görs i följande avsnitt.

5.3.1 Den sårbara gärningspersonen

Ett mönster som framträtt i ett flertal av de undersökta rättsfallen är att den tilltalade kvinnan skildras utifrån attribut som beskriver henne som *sårbar*.¹⁴⁰ Diskursen kan sägas vara som mest framträdande i bakgrundsnarrativen, men har även återfunnits inom ramen för domstolarnas bedömningsnarrativ.

Att den tilltalade kvinnan beskrivs som sårbar i rollen som gärningsperson kan exemplifieras med följande citat från bakgrundsnarrativet, bestående av den tilltalades berättelse, gällande mål nr B 1815-16 från Jönköpings tingsrätt:

[Den tilltalade] har i tingsrätten hävdade att hon inte ville ha sex, men att [målsäganden] genom påtryckningar övertalade henne till det. Hon har vidare sagt att hon misstänkte att [målsäganden] och hans

¹³⁹ Andersson och Edgren (2018), s. 200-201.

¹⁴⁰ Jfr Andersson i Fineman, Andersson och Mattsson (2016), s. 297 – Andersson beskriver här hur HD i ett fall etablerar den manlige tilltalades *vulnerability*.

kompis hade sökt upp henne för att avkräva henne pengar, vilket oroade henne. Hon har också sagt att hon är lättledd och naiv och det var förmodligen därför hon gick med på att ha sex med [målsäganden] men att [sic!] förstod att hon hade blivit utnyttjad när hon i efterhand förstod att killarna hade spelat in händelsen och under polishot krävde henne på pengar.¹⁴¹

Ett scenario målas upp där kvinnan var sårbar och kände sig utsatt innan, under och efter gärningstillfället. Hon ville inte ha sex, men blev övertalad till det av målsäganden. Kvinnan beskriver även sig själv som lättledd och naiv.¹⁴² Att denna framställning hade betydelse för rätten ges det även uttryck för i den del av domen som beskriver bakgrunden till målet:

[Den tilltalade] och [målsäganden] kom i kontakt med varandra via en sajt på nätet hösten 2015. Efter det har de haft kontakt via appar (KIK), skype och telefon. De har också träffats vid några tillfällen. *[Den tilltalade] har upplevt att [målsäganden] har velat ha pengar och saker av henne, såsom biljetter till Dreamhack* [min kursivering]. Vid händelsen den 26 maj 2016 träffades [den tilltalade] och [målsäganden] hemma i [den tilltalades] lägenhet. Vid det tillfället var även [målsägandens] kompis med. [Målsäganden] och hans kompis gjorde en ljudinspelning av händelsen och polisanmälde [den tilltalade] direkt efter händelsen. De ringde polisen från [den tilltalades] bostad.¹⁴³

Bland de objektiva fakta som konstituerar händelseförloppet som föranlett åtalet, bakgrundsnarrativet, redogör domstolen även för hur den tilltalade kvinnan subjektivt upplevt ”relationen” med målsäganden. Upplevelsen kan tolkas som negativ och att hon känt sig utnyttjad av målsäganden. Relevansen av denna redogörelse kan ifrågasättas i just detta sammanhang. Den tilltalade framställs här ur ett offerperspektiv. Vidare kan avsaknaden av en redogörelse för målsägandens upplevelse också rubba balansen mellan offer och gärningsperson.

¹⁴¹ Jönköpings tingsrätt, B 1815-16, s. 11.

¹⁴² Jfr dock Andersson i Fineman, Andersson och Mattsson (2016), s. 297 – Anderssons fynd visar på en manlig gärningsperson vars *vulnerability* etableras av omständigheter utanför honom som person. I detta fall kan sårbarheten även hänföras från kvinnan som person.

¹⁴³ Jönköpings tingsrätt, B 1815-16, s. 6.

Att den kvinnliga tilltalade beskrivs som sårbar i förhållande till målsäganden kan visas med följande citat från bakgrundsnarrativet i mål nr B 6121-18 från Svea hovrätt:

[Den tilltalade] har berättat att hon först uppfattade hans intresse som en naturlig del av en pojkes utveckling, men att hon sedan tyckte att det blev obehagligt och därför försökte hålla ett större avstånd.¹⁴⁴

Återigen framställs kvinnan som rädd och passiv, snarare än en aktiv gärningsperson. Skillnaden mellan maskuliniteter och femininiteter befasts också när målsägandens intresse beskrivs som ”en naturlig del av en *pojkes* utveckling”, inte ett barns utveckling. Ordvalet ger för handen att en pojke som utgångspunkt tillåts att visa upp ett mer ”sexuellt utåtagerande” beteende.

I bakgrundsnarrativet till mål nr B 2850-17 från Uddevalla tingsrätt beskrivs den tilltalade kvinnan som sårbar både i förhållande till den tilltalade mannen och målsäganden:

[Den manlige tilltalade] kom då också med fler uppdrag om sexuella övningar. Med tiden blev deras relation allt sämre eftersom hon kände sig som ett sexobjekt och alltmer otillräcklig. [...] Så småningom började målsäganden slå och sparka henne och hon kände sig alltmer otillräcklig inte minst eftersom [den manlige tilltalade] hade en nattningsritual med målsäganden varje kväll vilket tog runt två timmar då hon fick sitta ensam framför tv:n.¹⁴⁵

Det framhålls att den tilltalade kvinnan kände sig som ett sexobjekt och otillräcklig inför den manliga medtilltalade. Vidare lyfts det faktum att kvinnan menade att målsäganden misshandlade henne och att hon nästintill framstår som avundsjuk på den tilltalade mannens relation med målsäganden.

Den kvinna som stod åtalad i mål nr B 2359-18 från Uppsala tingsrätt beskrivs som helt och hållet i en mans våld, vilket hade resulterat i att hon hade

¹⁴⁴ Svea hovrätt, B 6121-18, s. 12.

¹⁴⁵ Uddevalla tingsrätt, B 2850-17, s. 12.

utsatt sin dotter för de av åklagaren påstådda gärningarna. Kvinnan menade att en man utövat svart magi och hypnotiserat henne. Själv ”kunde hon inte föreställa sig att hon utsatt sitt barn för något av det som påståtts”.¹⁴⁶ Att kvinnan skulle agerat på detta vis placeras uttryckligen långt bort från vad som kan anses tänkbart i rollen som mamma.

Förutom de övernaturliga inslagen i hennes berättelse framstår kvinnan också som ett offer för en destruktiv relation:

Hon fick inte heller ha kontakt med sin egen familj. Han fick henne även att byta efternamn. Det visade sig i efterhand att [mannen] inte var den person hon trott från början. Han blev hotfull och angrep henne fysiskt.¹⁴⁷

Resonemang kring de tilltalade kvinnornas sårbarhet gällande psykiska funktionsvariationer förs fram både i bakgrundsnarrativet och i domstolens bedömningsnarrativ i två av de undersökta fallen:

[Den tilltalade] har Aspergers syndrom. Detta innebär att hon har en neuropsykiatrisk funktionsnedsättning. [...] Hennes sjukdom gör att hon har svårt att inse konsekvenser av sitt handlande.¹⁴⁸

I kontakten med [målsäganden] har [den tilltalade] agerat omoget i förhållande till sin ålder. Vidare har hon själv uppgett sig vara lättled och naiv. Av utredningen om [den tilltalades] personliga förhållanden framgår också att hon har haft kontakt med specialistpsykiatrin sedan 1999 och att hon är diagnostiserad för Aspergers syndrom vilket påverkar hennes funktionsförmåga i det dagliga livet.¹⁴⁹

Funktionsvariationerna framställs inte som ursäkter för kvinnornas handlande, men nämns i alla fall som potentiellt bidragande faktorer. Det kan sägas att kvinnorna nästintill framställas som offer för sina diagnoser och på så sätt inte ses som lika aktiva och autonoma.¹⁵⁰

¹⁴⁶ Uppsala tingsrätt, B 2359-18, s. 8.

¹⁴⁷ Ibid.

¹⁴⁸ Linköpings tingsrätt, B 3049-17, s. 4.

¹⁴⁹ Jönköpings tingsrätt, B 1815-16, s. 12.

¹⁵⁰ Jfr Andersson i Fineman, Andersson och Mattsson (2016), s. 297 – Anderssons lyfter här ett liknande resonemang som förs av HD kring den tilltalades *insufficient autonomy*.

I bedömningsnarrativet till mål nr B 2676-17 från Svea hovrätt kan däremot en annorlunda argumentering urskiljas:

[Den tilltalades] påstående om att målsäganden varit den som varit mest drivande till dessa kontakter [sic!] och att hon känt sig stressad av hans kontaktförsök kan mot denna bakgrund ifrågasättas. Inte heller talar innehållet i den mycket omfattande konversationen för detta.¹⁵¹

Likt i tidigare presenterade citat beskrivs kvinnan som sårbar genom att det lyfts fram att hon känt sig stressad av målsägandens agerande. Domstolen väljer här dock att uttryckligen ifrågasätta denna, av kvinnan, påstådda upplevda känslan. Att målsäganden beskrivs som aktiv och drivande är också återkommande och kommer att redogöras för mer ingående i avsnitt 5.3.3. Först kommer dock de tendenser som finns gällande att resonera kring den tilltalades ansvar och aktivitet att presenteras.

5.3.2 Den aktiva och ansvariga gärningspersonen

Som en slags motpol till *den sårbara gärningspersonen* beskrivs även de tilltalade kvinnorna stundtals som *aktiva och ansvariga gärningspersoner*. Följande citat från bedömningsnarrativet till mål nr B 1815-16 från Jönköpings tingsrätt kan ges som ett exempel då den tilltalade kvinnan beskrivs som aktiv och ansvarig för sina gärningar:

I förhöret i tingsrätten har [den tilltalade] sagt att hon gillar både vuxna och tonåringar, gärna under 15 år och oskulder, men att hon vet att man måste vara 15 år för att det ska vara lagligt att ha sex. Hon har också berättat att hon visste att [målsäganden] var alltför ung när de inledde kontakten. På [målsägandens] profil på nätet stod det att han var 14 år.¹⁵²

Kvinnans sexualitet beskrivs ingående samtidigt som hon konstateras vara medveten om vad lagen fastslår gällande åldern för sexuellt självbestäm-

¹⁵¹ Svea hovrätt, B 2676-17, s. 12.

¹⁵² Jönköpings tingsrätt, B 1815-16, s. 7.

mande. Vidare framställs hon direkt ta ansvar för sina gärningar genom att det konstateras att hon själv sagt att var medveten om målsägandens ålder.

I det tidigare citerade fallet från Uddevalla tingsrätt kan kvinnans eget ansvarstagande illustreras med följande citat från domens bakgrundsnarrativ:

[Den tilltalade] har berättat i enlighet med sin ovan angivna inställning och inledningsvis förklarat att *hon är ledsen för det hon gjort*, [...].¹⁵³

Dels erkände kvinnan flera av de gärningar hon stod åtalad för¹⁵⁴, dels väljer domstolen att lyfta fram det faktum att kvinnan sagt att hon var ledsen för de brott hon begått. På så vis skildras kvinnan som ansvarstagande inför sina gärningar samtidigt som hon framstår som ångerfull. Betoningen på hennes uttryck för ånger kan även sägas tangera ett konstituerande av en *sårbar gärningsperson*. Kvinnan som gärningsperson kläs i känslor och det kan tolkas som att hon får en mjukare framtoning.

Det kan konstateras att domstolarna fastställer att kvinnorna hade uppsåt i 11 av 14 domar och därmed dömer dem till ansvar. Dessa resonemang förs i bedömningsnarrativen och kan exemplifieras med följande citat från det mål där det konstaterades att kvinnan själv sagt att hon var medveten om målsägandens ålder:

[Den tilltalade] har på eget initiativ kontaktat [målsäganden] via en sajt på nätet i syfte att inleda en sexuell relation med honom. Hon fick i ett tidigt skede kännedom om att [målsäganden] inte var nära åldern för sexuellt självbestämmande. Hon valde ändå att upprätthålla kontakten.¹⁵⁵

I detta fall beskrivs kvinnan som aktiv och initiativtagande. Hon beskrivs även som en person som kan göra autonoma, om än klandervärda, val.

¹⁵³ Uddevalla tingsrätt, B 2850-17, s. 11.

¹⁵⁴ Se Ibid, s. 7 för en fullständig redogörelse för erkännandet.

¹⁵⁵ Jönköpings tingsrätt, B 1815-16, s. 12.

Ett liknande resonemang förs i det tidigare citerade mål nr B 2676-17 från Svea hovrätt samt i tingsrättens dom gällande samma fall. I domskälen skildrar domstolarna kvinnans gärningar tillsammans med ord som *medvetenhet* och *insikt*, vilket visar på en gärningsperson som tillskrivs ansvar och att den tilltalade borde vetat bättre¹⁵⁶:

[...] enligt tingsrättens mening måste [den tilltalade] ha varit medveten om att innehållet i meddelandena kunde komma att uppfattas som kränkande.¹⁵⁷

Som anförts i det ovanstående är flera av de meddelanden som skickats av det slag som typiskt sätt [sic!] måste anses som påträngande och integritetskränkande, särskilt för ett barn, vilket [den tilltalade] måste ha insett.¹⁵⁸

Både tings- och hovrätt fann att kvinnan som hävdade att hon utsatts för svart magi och hypnos var ansvarig för sina gärningar:

Därtill kan konstateras att det av filmen framgår att det är fråga om ett högst medvetet agerande av [den tilltalade]. Hon bedöms ha agerat uppsåtligen och på egen hand.¹⁵⁹

Det finns omständigheter i utredningen som talar för att en annan person kan ha haft ett inflytande på [den tilltalade] och möjligen agerade i samförstånd med henne. Det kan emellertid uteslutas att hon blev styrd av en annan person på ett sätt som innebär att hon inte var medveten om vad hon gjorde. [...] Hovrättens slutsats är alltså att [den tilltalade] insåg vad hon gjorde och att hon därmed agerade uppsåtligen.¹⁶⁰

I dessa citat används också orden *medvetenhet* och *insikt* som i sin tur kan sägas konstituera uppsåt. Däremot skiljer sig de båda domstolarnas resonemang åt gällande om kvinnan agerat på egen hand eller om det funnits en annan person, en man, som kan ha påverkat kvinnan. Likt som tidigare nämnts i avsnitt 5.3.1 har det genom studien återfunnits återkommande re-

¹⁵⁶ Jfr Andersson i Fineman, Andersson och Mattsson (2016), s. 296-297 - Andersson lyfter här fram domstolarnas olika ordval och beskrivningar av den tilltalade vilka kan sägas etablera dennes *autonomy*.

¹⁵⁷ Södertörns tingsrätt, B 15471-16, s. 11.

¹⁵⁸ Svea hovrätt, B 2676-17, s. 18.

¹⁵⁹ Uppsala tingsrätt, B 2359-18, s. 12.

¹⁶⁰ Svea hovrätt, B 8041-18, s. 5.

sonemang kring mäns aktiva roller och deras eventuella inverkan på kvinnornas handlande. Exempel på dessa kommer att presenteras i följande avsnitt.

5.3.3 Den pådrivande mannen

I samtliga av de undersökta fallen har en man (eller en pojke) figurerat, antingen som medgärningsperson eller som offer. Genom att analysera hur mannen (eller pojken) framställs kan även en indirekt bild ges av hur den tilltalade kvinnan framställs som gärningsperson.

Exempel på hur de medtilltalade männen beskrivs som pådrivande och aktiva i förhållande till den tilltalade kvinnan och hennes handlande ges med följande citat, dels i bakgrundsnarrativet, dels i bedömningsnarrativet från de två domar då en manlig medtilltalad förekom:

I sin chattkonversation med henne har han i sig varit pådrivande att hon skulle ordna unga flickorna åt honom, men det var endast ett BDSM-spel dem emellan. Han gav henne uppdrag som inte skulle realiseras och hon tyckte om att vara undergiven mot honom.¹⁶¹

Sammantaget finner hovrätten att det står klart att [den manlige tilltalade] inte bara haft insikt om [den kvinnliga tilltalades] aktiviteter utan att han också har varit pådrivande och uppmuntrande. [...] Hovrätten anser därför att det är visat att [den manlige tilltalade] har haft en så aktiv och pådrivande roll att han ska dömas som medhjälpare i förhållande till merparten av [den kvinnliga tilltalades] brottslighet.¹⁶²

Domstolarnas beskrivning av männen kan tolkas som ett förminskande av kvinnornas inblandning och deras ansvar. Indirekt framstår mannen och dennes agerande som en eventuellt utlösande faktor till den kvinnliga gärningspersonens brottslighet.

¹⁶¹ Stockholms tingsrätt, B 16050-14, s. 16.

¹⁶² Hovrätten för Västra Sverige, B 3829-18, s. 15.

Det förekommer även i flera fall att domstolarna framställer målsägandena av manligt kön som aktiva, drivande och initiativtagande. I mål nr B 3049-17 från Linköpings tingsrätt framhålls det i bakgrundsberättelsen att ”det alltid var [målsäganden] som tjtade om att de skulle ha sex¹⁶³. Liknande resonemang kan även exemplifieras med följande citat:

[...] av den sms-konversation som [målsäganden] inlett och också varit drivande i framgår att deras kontakter i allt väsentligt var inriktade på sex. Det är [målsäganden] som varit initiativtagare till besöken i [den tilltalades] bostad.¹⁶⁴

Av de uppgifter [målsäganden] lämnat har framgått att han oftast varit den av dem som tagit initiativ till sex. Dessa uppgifter styrks även av den berättelse som [den tilltalade] lämnat i frågan.¹⁶⁵

Utöver vad som redovisats i tingsrättens dom har [den tilltalade] relativt utförligt beskrivit kontakterna mellan målsäganden och henne under de dagar som hon vistades i lägenheten och har då gjort gällande att hans intresse av henne var tydligt. Enligt henne närmade han sig henne vid flera tillfällen, pratade med henne om att han skulle vilja ha en flickvän som liknade henne och frågade också flera gånger om hon hade pojkvän. Att målsäganden aktivt sökte kontakt med [den tilltalade] och målsägandens syster i systemens rum på ett sådant sätt att systemen flera gånger sade åt honom att gå därifrån, har också bekräftats av målsägandens syster.[...] Hon har också berättat att målsäganden oupphörligen skrev meddelanden till henne när hon var ute och då frågade när hon skulle komma tillbaka.¹⁶⁶

Domstolarna väljer följaktligen att resonera kring målsägandens aktivitet och initiativtagande. Motsatsvis framställs de kvinnliga tilltalade som passiva mottagare i förhållande till de aktiva målsägandena, även om det är kvinnorna som står åtalade för brott och pojkarna som ska ha blivit utsatta för brott.

¹⁶³ Linköpings tingsrätt, B 3049-17, s. 6.

¹⁶⁴ Göta hovrätt, B 2753-16, s. 5.

¹⁶⁵ Linköpings tingsrätt, B 3049-17, s. 10.

¹⁶⁶ Svea hovrätt, B 6121-18, s. 12.

I bakgrundsnarrativet till det ovan citerade målet från Linköpings tingsrätt noteras det även att målsäganden konstaterat att ”det förekom inte något tvång och ville inte [den tilltalade] ha sex så accepterade han det”.¹⁶⁷ Taget ur sitt sammanhang kan till och med frågan uppstå om vilken roll respektive part har, vem framstår egentligen som offer respektive gärningsperson?

¹⁶⁷ Linköpings tingsrätt, B 3049-17, s. 5.

6 Sammanfattande analys och avslutande reflektioner

I detta avslutande kapitel kommer framställningen av kvinnor som begår sexualbrott mot barn som finns inom forskningen att jämföras med de generella teorierna om bilden av kvinnor som förövare. Vidare kommer de diskurser som identifierats genom rättsfallsstudien att jämföras med ovan nämnda forskning och teorier.

6.1 Sårbarhet utesluter inte ansvar

Christie menar att den idealiska gärningsmannen är stor och ond samt saknar en personlig relation till offret. Den idealiska gärningsmannen är dessutom en *man*.¹⁶⁸ Kvinnor som begår sexualbrott mot barn passar illa in i denna uppställda mall. Dels är de kvinnor, dels verkar de inte uppfattas eller framställas som stora och onda.¹⁶⁹ Vidare är gärningspersonen inte en okänd person för något av de offer som förekommer i de undersökta rättsfallen, utan de har i samtliga fall någon typ av relation, direkt eller indirekt, sedan tidigare.¹⁷⁰ Enligt Christie skapar idealiska offer idealiska gärningsmän. Barn borde generellt kunna ses som idealiska offer då de är svaga och därmed i underläge i förhållande till en äldre och starkare gärningsperson. Enligt Christies resonemang borde dock pojkar vara mindre idealiska offer än flickor. Pojkar som offer i de undersökta rättsfallen kan sägas framstå som mindre idealiska då de ofta i domarna beskrivs som initiativtagande till de sexuella handlingarna.¹⁷¹ I dessa fall kan det följaktligen sägas uppstå en cirkelproblematik där varken offer eller gärningsperson passar in den *ideala* mallen. Därmed ger de inte heller upphov sin *ideala* motpart.

¹⁶⁸ Se avsnitt 3.3.1.

¹⁶⁹ Se avsnitt 4.3 och till exempel Denovs undersökning gällande hur poliser och psykiatriker uppfattar kvinnor som sexualbrottslingar.

¹⁷⁰ Se avsnitt 5.2.

¹⁷¹ Se avsnitt 5.3.3.

De forskare som fokuserar på kvinnor som begår sexualbrott mot barn verkar sälla sig till Kordon och Wetterqvist och deras resonemang kring att kvinnor generellt som gärningspersoner även ses som offer. Till exempel menar Saradjian att omgivningen försöker hitta sätt att förminska gärningspersonernas ansvar inför de handlingar som förövas av kvinnor som begår sexualbrott mot barn. Detta genom att de tvingats till handlingarna av en man eller att de till exempel lider av en psykisk störning.¹⁷² I de undersökta fallen där det funnits en medtilltalad av manligt kön återfinns dessa tendenser genom att *männen beskrivs som aktiva och pådrivande* i förhållande till kvinnornas brottslighet.¹⁷³ Resonemang kring kvinnornas psykiska funktionsförmåga förs i två av de undersökta rättsfallen.¹⁷⁴

De kvinnor som åtalats i de undersökta fallen kan sägas beskrivas som offer i diskursen om *den sårbara gärningspersonen*. I avsnitt 5.3.1. återfinns flera citat från domar där gärningspersonerna beskrivs som att de varit i underläge i förhållande till offren.¹⁷⁵ Det förs också resonemang kring att kvinnorna skulle vara sårbara i förhållande till en eventuell manlig medhjälpare.¹⁷⁶ Att gärningspersonerna beskrivs som sårbara eller ses ur ett offerperspektiv behöver däremot inte innebära att de inte kan ses som ansvariga för sina handlingar. I flera fall återfinns både diskurser kring *den sårbara gärningspersonen* och *den aktiva och ansvariga gärningspersonen*. I samtliga av de fallen dömdes kvinnorna till ansvar för de aktuella gärningarna.¹⁷⁷

Sammanfattningsvis kan det konstateras att resultatet av den rättsfallsstudie som gjorts är att det finns tendenser att framställa de åtalade kvinnorna som sårbara utifrån olika perspektiv. Dessa tendenser kan sägas stämma överens med hur kriminologisk litteratur menar att kvinnor som gärningspersoner ses som offer. Vidare tycks det även finnas tendenser att beskriva personer-

¹⁷² Se avsnitt 4.3.

¹⁷³ Se avsnitt 5.3.3.

¹⁷⁴ Se Linköpings tingsrätt, B 3049-17 och Jönköpings tingsrätt, B 1815-16.

¹⁷⁵ Se Jönköpings tingsrätt, B 1815-16 och Svea hovrätt, B 6121-18.

¹⁷⁶ Se Uddevalla tingsrätt, B 2850-17 och Uppsala tingsrätt, B 2359-18

¹⁷⁷ Se Jönköpings tingsrätt, B 1815-16, Uddevalla tingsrätt, B 2850-17 och Uppsala tingsrätt, B 2359-18.

na av manligt kön som förekommer i domarna som aktiva och pådrivande, vilket i sin tur bidrar till en bild av de åtalade kvinnorna som mer passiva och beroende av männens handlingar. Dessa tendenser kan jämföras med det återkommande temat inom kriminologisk forskning och teori att kvinnors brottslighet kan förklaras eller ursäktas av att en man fått henne att begå brottet. Varken det faktum att kvinnorna beskrivs som sårbara eller att männen har varit pådrivande i brottsligheten, verkar dock hindra domstolarna från att finna att det är ställt bortom rimligt tvivel att kvinnorna är ansvariga för de påstådda gärningarna.

6.2 Avslutande reflektioner

Något som kan sägas karakterisera beskrivningen av forskningen kring kvinnor som begår sexualbrott mot barn är resonemangen kring moderskap och brott mot de egna barnen. Av de nio olika fall som undersökts inom ramen för denna uppsats rörde endast ett fall¹⁷⁸ en mamma som åtalades för brott gentemot sitt eget barn. Med undersökningens begränsade omfång i åtanke ställs ändå frågan om varför endast ett sådant fall förekommer. Det skulle kunna tyda på att sådana fall inte når domstolarna i samma utsträckning som de andra fall där gärningsperson och offer har en annan relation. Utrymme finns för framtida forskning att undersöka förekomsten av fall längre ner i rättskedjan för att till exempel se om det finns, och i så fall vilka, polisanmälningar som inte leder till åtal.¹⁷⁹ Svårigheter att framställa representativa forskningsresultat finns dock även med sådana undersökningar då forskarna tycks vara överens om att mörkertalet på området är stort.¹⁸⁰

Det verkar också som att de kriminologiska resonemangen kring kvinnor som gärningspersoner och deras samtidigt existerande offerroll återfinns i den svenska rättstillämpningen. Ytterligare forskning hade kunnat göras genom en jämförelse av hur män som åtalas för sexualbrott mot barn och

¹⁷⁸ Se avsnitt 5.2.9 och Svea hovrätt, B 8041-18; Uppsala tingsrätt, B 2359-18.

¹⁷⁹ Jfr Fällman och Christianson (1999) där 120 anmälningar av 110 olika kvinnor ledde till 18 stycken åtal.

¹⁸⁰ Se avsnitt 4.1.

hur de konstrueras som gärningspersoner för att undersöka om detta skiljer sig åt från kvinnor som gärningspersoner. En sådan studie hade varit särskilt relevant utifrån ett objektivitetsperspektiv. Vidare hade en sådan undersökning även varit intressant då resultatet eventuellt hade kunnat synliggöra vilka resonemang eller formuleringar som är uttryck för de ramar som ställs upp av gällande rätt, snarare än uttryck för föreställningar om kön.

Resultatet av den rättsfallsstudie som presenterats ovan ger även att ytterligare kriminologisk forskning på området är att önska. Huvuddelen av den forskning som redogjorts för inom ramen för detta arbete bygger på, som tidigare nämnts, studier gjorda för ett flertal år sedan. I sin tur reflekterar dessa studier troligtvis dåtidens syn på kvinnor som begår sexualbrott mot barn, till exempel att de då sågs som passiva och ofarliga. Undersökningen av rättsfall från de senaste tre åren visar dock på tendenser i domstolarnas resonemang där de snarare beskriver kvinnorna som aktiva gärningspersoner. Mer aktuell kriminologisk forskning på området hade eventuellt kunnat undersöka om liknande resonemang kan återfinnas hos till exempel olika relevanta yrkesgrupper i dagens samhälle.

Avslutningsvis kan det konstateras att så länge det är människor som agerar i våra domstolar kommer, enligt ett socialkonstruktionistiskt synsätt, deras resonemang att ofrånkomligen färgas av deras uppfattningar och tolkningar av omvärlden. Det bör likväl vara möjligt att avhjälpa eventuella förutfattade meningar, till exempel gällande föreställningar kring kön, genom att problematiken uppmärksammas och genom att de professionella aktörerna då får fog för att rannsaka sig själva och sina resonemang.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Prop. 2004/05:45, *En ny sexualbrottslagstiftning*.

Prop. 2009/10:70, *Barnpornografibrottet*.

Prop. 2012/13:111, *En skärpt sexualbrottslagstiftning*.

Prop. 2017/18:177, *En ny sexualbrottslagstiftning byggd på frivillighet*.

Myndighetspublikationer

Brottsförebyggande rådet (Brå) (2018), *Kriminalstatistik: 2017, Misstänkta personer – Slutlig statistik*, Stockholm. Tillgänglig:

<https://www.bra.se/download/18.c4ecee2162e20d258c480cc/1528961423795/Sammanfattning_misstankta_2017.pdf> [hämtad 2018-10-19] (cit. Brå, *Misstänkta personer* (2017)).

Brottsförebygganderådet (Brå) (2011), *Polisanmälda våldtäkter mot barn: En uppdaterad kunskapsbild*, Stockholm. Tillgänglig:

<https://www.bra.se/download/18.744c0a913040e4033180001042/1371914718584/2011_6_polisanmalda_valdtkter_barn.pdf> [hämtad 2018-09-17] (cit. Brå-rapport 2011:6).

Hillborg, Ia (red.) (1999), *Kvinnors brottslighet*, Stockholm, Brottsförebyggande rådet (Brå) (cit. Brå-rapport 1999:15).

Knutsson, Johannes (1990), 'Kvinnor och brott i ett historiskt perspektiv'. I Wiklund, Gunilla (red.), *Kvinnor och brott*, Stockholm, Brottsförebyggande rådet (Brå), s. 11-20 (cit. Brå-rapport 1990:1).

Wallin, Lisa (2017), 'Den svenska brottsutvecklingen'. I Wallin, Lisa (red.), *Brottsutvecklingen i Sverige fram till år 2015*, Stockholm, Brottsförebyggande rådet (Brå), s. 28-48 (cit. Brå-rapport 2017:5).

Elektroniska källor

Andersson, Ulrika och Edgren, Monika, 'Vulnerability, Agency and the Ambivalence of Place in Narratives of Rape in Three High-Profile Swedish Cases', *NORA - Nordic Journal of Feminist and Gender Research*, 26:3, s. 197-209, DOI: 10.1080/08038740.2018.1472140.

Skatteverket, *Personnummer och samordningsnummer*, <<https://skatteverket.se/privat/folkbokforing/personnummerochsamordningsnummer.4.3810a01c150939e893f18c29.html>>, besökt 2018-11-16.

Litteratur

Alvesson, Mats och Sköldberg, Kaj (2017), *Tolkning och reflektion: vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*, Tredje upplagan, Lund, Studentlitteratur.

Andersson, Ulrika (2016), 'Harmed selves harming others – A vulnerability approach on the criminal justice system'. I Fineman, Martha, Andersson, Ulrika och Mattsson, Titti (red.), *Privatization, Vulnerability and Social Responsibility: A comparative perspective*, Oxon, Routledge, s. 290-300.

Belknap, Joanne (2000), *The invisible woman: gender, crime, and justice*, Andra upplagan, Belmont, CA, Wadsworth.

Bergström, Göran och Ekström, Linda (2018), 'Tre diskursanalytiska inriktningar'. I Boréus, Kristina och Bergström, Göran (red.), *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*, Fjärde [omarbetade och aktualiserade] upplagan, Lund, Studentlitteratur, s. 253-301.

Boréus, Kristina och Seiler Brylla, Charlotta (2018), 'Kritisk diskursanalys'. I Boréus, Kristina och Bergström, Göran (red.), *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*, Fjärde [omarbete och aktualiserade] upplagan, Lund, Studentlitteratur, s. 305-351.

Burman, Monica (2007), *Straffrätt och mäns våld mot kvinnor: om straffrättens förmåga att producera jämställdhet*, diss. Umeå: Umeå universitet, Uppsala, Iustus.

Burr, Vivien (2015), *Social constructionism*, Tredje upplagan, London, Routledge.

Börjesson, Mats (2003), *Diskurser och konstruktioner: en sorts metodbok*, Lund, Studentlitteratur.

Christie, Nils (2001), 'Det idealiska offret'. I Åkerström, Malin och Sahlin, Ingrid (red.), *Det motspänstiga offret*, Lund, Studentlitteratur, s. 46-60.

Denov, Myriam S. (2004), *Perspectives on female sex offending: a culture of denial*, Aldershot, Ashgate.

Diesen, Christian (2005), 'Processrättsligt perspektiv: Om positiv och negativ särbehandling i straffprocessen'. I Diesen, Christian, Lernestedt, Claes, Lindholm, Torun och Pettersson, Tove (red.), *Likhet inför lagen*, Stockholm, Natur och kultur, s. 183-390.

Ford, Hannah (2006), *Women who sexually abuse children*, Chichester, John Wiley & Sons.

Fällman, Jenny och Christianson, Sven-Åke (1999), *Kvinnor som dömts för sexualbrott mot barn: brottens omfattning och karaktär*, Psykologiska institutionen vid Stockholms universitet, Stockholm.

Gunnarsson, Åsa, Svensson, Eva-Maria, Käll, Jannice och Svedberg, Wanna (2018), *Genusrättsvetenskap*, Andra upplagan, Lund, Studentlitteratur.

Hislop, Julia (2001), *Female sex offenders: what therapists, law enforcement and child protective services need to know*, Ravensdale, WA, Issues Press.

Johansson, Stefan, Leijonhufvud, Madeleine, Trost, Hedvig, Träskman, Per Ole och Wennberg, Suzanne (2017), *Brottsbalken: en kommentar. Del 2 (13-24 kap.): brotten mot allmänheten och staten m.m.*, Studentutgåva 8, Stockholm, Wolters Kluwer.

Kordon, Suzanne och Wetterqvist, Anna (2010), *Gärningsmannen är en kvinna: en bok om kvinnlig brottslighet*, [Ny upplaga], Stockholm, Blue Publishing.

Larsson, Michael, Svedin, Carl Göran och Warfvinge, Christina (2002), 'Orsaker och risker'. I Svedin, Carl Göran och Banck, Lena (red.), *Sexuella övergrepp mot flickor och pojkar*, Lund, Studentlitteratur, s. 79-118.

Lander, Ingrid (2003), 'Genus, normalitet och avvikelse'. I Lander, Ingrid, Pettersson, Tove och Tiby, Eva (red.), *Femininiteter, maskuliniteter och kriminalitet: genusperspektiv inom svensk kriminologi*, Lund, Studentlitteratur, s. 21-45.

Lander, Ingrid, Pettersson, Tove och Tiby, Eva (2003), 'Presentation av antologin och en feministisk kritik av kriminologin'. I Lander, Ingrid, Pettersson, Tove och Tiby, Eva (red.), *Femininiteter, maskuliniteter och kriminalitet: genusperspektiv inom svensk kriminologi*, Lund, Studentlitteratur, s. 7-20.

Leijonhufvud, Madeleine, Träskman, Per Ole och Wennberg, Suzanne (2017), *Brottsbalken: en kommentar. Del 1 (1-12 kap.): brotten mot person*

och förmögenhetsbrotten m.m., Studentutgåva 8, Stockholm, Wolters Kluwer.

Saradjian, Jacqui (1996), *Women who sexually abuse children: from research to clinical practice*, Chichester, J. Wiley.

Sarnecki, Jerzy (2014), *Introduktion till kriminologi 1 Brottslighetens omfattning, karaktär och orsaker*, Lund, Studentlitteratur.

Smart, Carol (1995), *Law, crime and sexuality: essays in feminism*, London, Sage.

Svensson, Börje (1998), *101 pojkar: en studie om sexuella övergrepp*, Stockholm, Rädda Barnen.

Svensson, Eva-Maria (2018), 'Genusrättsvetenskap och juridiska metoder'. I Nääv, Maria och Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*, Andra upplagan, Lund, Studentlitteratur, s. 275-316.

Yourstone Cederwall, Jenny (2008), *Violent female offenders: facts and preconceptions*, diss. (sammanfattning) Stockholm: Stockholms universitet, Stockholm.

Walldén, Marja (2000), *Kvinnor och brott: teoretiska perspektiv*, Sociologiska institutionen vid Stockholms universitet, Stockholm.

Winther Jørgensen, Marianne och Phillips, Louise (2000), *Diskursanalys som teori och metod*, Lund, Studentlitteratur.

Rättsfallsförteckning

Hovrätter

Göta hovrätt, mål nr B 2753-16, dom 2017-03-07.

Svea hovrätt, mål nr B 2676-17, dom 2018-06-15.

Svea hovrätt, mål nr B 6121-18, dom 2018-09-11.

Hovrätten för Västra Sverige, mål nr B 3829-18, dom 2018-10-03.

Svea hovrätt, mål nr B 8041-18, dom 2018-10-19.

Tingsrätter

Stockholms tingsrätt, mål nr B 16050-14, dom 2015-06-02.

Jönköpings tingsrätt, mål nr B 1815-16, dom 2016-09-27.

Södertörns tingsrätt, mål nr B 15471-16, dom 2017-02-20.

Kalmar tingsrätt, mål nr B 115-18, dom 2018-03-23.

Linköpings tingsrätt, mål nr B 3049-17, dom 2018-05-23.

Södertörns tingsrätt, mål nr B 3289-18, dom 2018-05-29.

Borås tingsrätt, mål nr B 78-18, dom 2018-06-12.

Uddevalla tingsrätt, mål nr B 2850-17, dom 2018-07-04.

Uppsala tingsrätt, mål nr B 2359-18, dom 2018-07-30.